

PELITANIEUWS

jaargang 25 nr. 1 september 2018 abonnement € 17,50 per jaar / losse nummers € 3,50

UITGAVE

Stichting Pelita®
Nienoord 13
1112 XE Diemen
Telefoon 088-3305111
www.pelita.nl
redactie@pelita.nl

OPLAGE

5500

Pelita Nieuws verschijnt 6 x per jaar.
Abonnement € 17,50 per jaar;
opzegtermijn één maand voor begin
nieuwe jaargang, uiterlijk 1 juli
Losse nummers € 3,50
IBAN NL05INGB0000515000

REDACTIE

Anita Bontekoe
Letty Bonfrère Breuring

EINDREDACTIE

Hans van der Hoeven

ONTWERP/OPMAAK

argante argante, amsterdam

ADVERTENTIE VERKOOP

Stichting Pelita
Telefoon 088-3305111
www.pelita.nl
redactie@pelita.nl

DRUK

Zwaan Printmedia, Wormerveer

ISSN

1835-7835

© copyright

Stichting Pelita®, Diemen

04 / MET IMMERZEEL
OP ONDERZOEK

05 / INDIË IN NEDERLAND (3)

06 / WIETEKE'S WERELD

**07 / INTERNERING IN
EN EVACUATIE UIT DE
REPUBLIKEINSE KAMPEN** (3)

08 / INDISCHE BUURTEN
IN NEDERLAND (21)

10 / GOUDEN KOPPELS

10 / HET BOEKJE
VAN VRUGTMAN (4)

11 / BOEKENHOEK

12 / KJBB BERICHTEN

13 / OOST & WEST (8)

14 / BRONBEEK IN BEELD

15 / BEKEKEN DOOR HABIB

16 / INDISCHE EETTAFELS

17 / UIT HET OOG

17 / HALIN-VEILING
VOOR HET GOEDE DOEL (39)

**18 / SELAMAT DATANG
PELITA MASOEK SADJA®S**

19 / PELITANIEUWS
PRIJSPUZZEL (57)

Overname van artikelen slechts met
toestemming van de redactie en bron-
vermelding.

ILLUSTRATIE OMSLAG:

De Kloof van Harau Pajakombo.
De Padangsche bovenlanden,
Sumatra's westkust.
Schilderij van L.J. Eland (1884-1952)

REDACTIONEEL

Welkom in de eerste aflevering van wat al weer de 25ste jaargang is van ons blad. De herdenkingsmaand augustus ligt achter ons. Op 15 augustus was het dertig jaar geleden dat Koningin Beatrix het Indisch Monument in Den Haag onthulde. Nou wisten we al dat de tijd kan vliegen, maar toch... Dit jaar sprak Geert Mak tijdens de plechtigheid. Thema was 'De Geest Overwint', een ode aan de veerkracht van een generatie.

Geert Mak, 15 augustus 2018 (foto: Ilvy Njiokiktjien).

Een geïnspireerde Mak zei onder andere het volgende: "Gelige foto's, een paar dikke mappen met brieven, Ansichtkaarten, wat onduidelijke spullen, flarden van een familieleven. Het is bij mij allemaal weggestopt in één grote grijze hutkoffer. Ik weet dat die er staat, ik kijk er nooit meer in (...) Ik weet dat er een zelfgetekend ganzenbord in zit, een jurkje van parachutegedoe, een stuk borduurwerk van mijn zus Tineke, en ook een zelfgemaakt kalenderdje met opwekkende levensspreuken (...) In een mapje zit een reeks vaardig getekende cartoons op WC papier die mijn vader, legerpredikant aan de Birmaspoorweg, ooit op zijn verjaardag kreeg, 'in technicolor'. En ergens ligt ook een bundel vlekkerige papertjes met notities als: '3 januari 1943: begraven L., T., en V. 's Avonds gepreek. 6 januari: vanmorgen begraven D met drie anderen. 9 januari: voor troost speelt Wim Kan vlak naast het hospitaal. 14 januari: LvdB bezwaken: 'Groeten aan vrouw en kind.' Ja, dat woont allemaal in die grijze hutkoffer. Ik ben van naderhand, ik hoor, net als de meesten van u, tot de generatie met enkel nog dit soort koffers op zolder (...) We hadden te maken met gezinsleden die soms zwaar beschadigd waren. Mijn broers en zus waren vooral weer overlevers, dat had je ook. Ze hadden honger, dood en verderf doorstaan, inderdaad, hun geest had overwonnen, en dat had ze taai en trots gemaakt (...) Onze generatie bestond uit typische vredes- en welvaarts kinderen, de meesten van ons waren en zijn allesbehalve slachtoffers, en toch zat de oorlog elke dag bij ons aan tafel. (...) Die herinnerde oorlog, die oorlog aan de eettafel, heeft, denk ik, de naoorlogse generatie veel meer bepaald dan we ons realiseren. Ook in politiek opzicht (...) De geest overwon zo, ook lang na de oorlog, telkens opnieuw (...), maar de geest kon soms ook rare paden bewandelen. In 2009 hield de Nigeriaanse schrijfster Chimamanda Ngozi Adichie een legendarische toespraak onder de titel: 'The Danger of the Single Story'. Dat gevaar ontstaat als ingewikkelde situaties (...) worden teruggebracht tot één simpel verhaal (...) die ene eenzijdige benadering van geschiedenis, een geschiedenis zonder vragen en discussie, een vorm van geschiedschrijving die in zijn simpelheid vaak maar al te aantrekkelijk is voor bepaalde leiders en volksmensen (...) leder mensenleven, zei Chimanda Adichie, bevat een heel complex aan verhalen. Als je daar slechts één verhaal uitlicht tast je niet alleen de werkelijkheid aan, maar ook iemands menselijkheid. Dat geldt ook voor ons. Toen. Maar nu, in deze andere wereld, net zo goed. (...) Opnieuw leven we in een gecompliceerde en gevaarlijke fase van de geschiedenis. De internationale orde die na de Tweede Wereldoorlog met ongelooflijk veel moeite is opgebouwd wordt nu in hoog tempo gesloopt (...) Wat hierna komt, niemand weet het. De geest van toen vervaagt nu snel. Of niet? Sarajevo kent sinds kort het Warchild Museum. Alle jongeren die het beleg van de stad meemaakten, werden opgeroepen om een voorwerp in te leveren dat voor hen, in die zware tijd, van levensbelang was geweest (...) Toen ik door het museum liep was het alsof die koffer bij mij op zolder eindelijk weer open ging: opnieuw zag ik briefjes op WC-papier, een zelfgemaakt voetbalspel een vlekkerig dagboekje. Er was zelfs een robotmanneling, het lievelingsbezit van een jongetje, Sanin, die soms water of hout moest halen terwijl rondom hem de granaten insloegen. 'Robots zouden dat voor de mensen kunnen doen,' droomde Sanin dan, 'Wat een levens zou dat schelen.' Sanin leefde, hij overwon en zijn kleine sterke geest overwon. Zo zal het doorgaan, overall, altijd weer. Omdat we mensen zijn. Door alles heen. Gewond vaak, ja, en toch sterk. Sterke mensen."

Comité van aanbeveling:

Marion Bloem
Adriaan van Dis
Wieteke van Dort
Boudewijn de Groot
Ernst Jansz
Yvonne Keuls
Frans Leidelmeijer
Liesbeth List
Willem Nijholt
Winnie Sorgdrager
Rocky Tuhuteru
Hans Wijers

MET IMMERZEEL OP ONDERZOEK

Bert Immerzeel was sinds jaar en dag verbonden aan zowel de Pensioen- en Uitkeringsraad als Stichting Pelita. Hij heeft zich in zijn werk over een lange periode intensief gericht op de verificatie van gebeurtenissen tijdens WO II in Nederlands-Indië en aansluitend de Bersiaperiode. Het leverde indrukwekkende historische verslagen op. Een aantal van zijn vaststellingen willen wij u niet onthouden.

ADIEU, MONSIEUR LE PROFESSEUR

Naar ik me herinner was het in 1968 en zat ik in de tweede of derde klas van de middelbare school. Onze leraar Frans aan de h.b.s. in Enkhuizen leerde ons een nieuw liedje. Vreemd, vonden we, want de man deed nooit aan muziek. Dáárvóór hadden we onze muziekleraar meneer Van der Ven. Na wel vijf keer 'Adieu, monsieur le professeur' te hebben gezongen, voelden we wel enige nattigheid. Het lag er té dik bovenop.

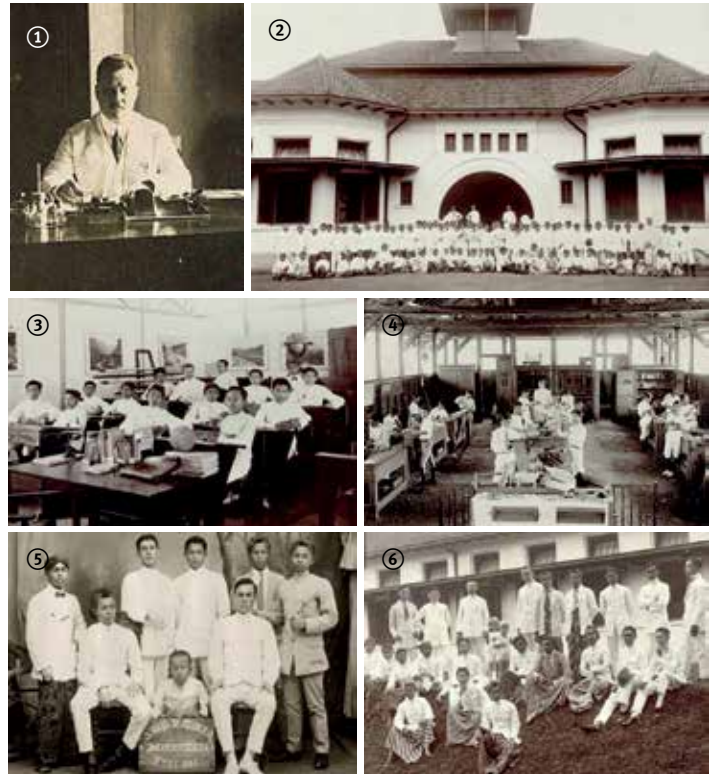
En ja, hoor! Twee weken later kregen we te horen dat de man vertrok. In zijn laatste les werd hij toegesproken door de directeur, en was er nog iets als een pijnlijke stilte. Vijftientig jongens en meisjes die bijna hardop dachten: Dát krijg je niet! Ik heb er nóg spijt van. Later heb ik zelf ook voor de klas gestaan. Bij mijn afscheid hebben mijn leerlingen gelukkig niet voor mij gezongen. Gelukkig, want ik zou weer aan mijn leraar Frans hebben gedacht. Beter is het soms de dingen te accepteren zoals ze zijn en niet te verpakken in georkestreerde emoties.

Koert

Ik vraag me af hoe het in Indië moet zijn gegaan. Opgedragen door het gouvernement, veranderden docenten daar regelmatig van standplaats. Meer dan in het vaderland. Er moet dus veel afscheid zijn genomen, tot plezier of leedwezen van betrokkenen. Zelden bleven daarvan echter sporen achter en moeten we dus gissen naar de populariteit van de afscheidnemer. Gelukkig zijn er ook enkele uitzonderingen en weten we iets meer. Zoals in het geval van Gerard Koert (1876-1950), directeur van de kweekschool in Bandoeng. Zijn leerlingen gaven hem ter afscheid een kloek album met foto's van de school en de leerlingen. Op één daarvan houdt een leerling – aandoenlijk! – een bordje op met daarop de tekst 'Till we meet again'. Koert vertrok naar Nederland en liet het album in Indië achter.

Ehrbecker

Ook van de docent Malte Johann Friedrich Ehrbecker zijn sporen achtergebleven. Het zijn niet meer dan fragmentarische gegevens, maar toch: het zijn gegevens die een verhaal vertellen. Ehrbecker werd geboren in 1889 in Amsterdam en was het vierde mannelijke kind uit een gezin van vijf. Hij droeg dezelfde naam als zijn Duitse vader en ging dus ook wel door het leven als 'junior'. Zijn moeder heette Anna Pauline Silberling. In april 1910 – hij woonde toen in Haarlem – haalde Ehrbecker aan de kweekschool aldaar zijn akte

① Directeur G.A.J. Koert.	④ Techniek.
② Landbouwschool, hoofdingang.	⑤ Souvenir.
③ Aardrijkskunde.	⑥ Docenten en leerlingen. Met beide oudste dochters van Ehrbecker?

lager onderwijs. Twee jaar later verkreeg hij de hoofdakke. We mogen aannemen, dat hij in deze periode les heeft gegeven, al weten we niet wáár. In 1913 huwde hij de uit Haarlem afkomstige Adriana Elisabeth Peters (geboren 1890). Het paar vestigde zich in Woerden. In 1915 meldde Ehrbecker zich voor een betrekking 'onderwijzer derde klasse bij het Europees lager onderwijs' in Indië. Op 27 maart van dat jaar vertrok het echtpaar vanuit Amsterdam, aan boord van ss 'Koningin der Nederlanden', richting Batavia. Mevrouw Ehrbecker was op dat moment zwanger van haar eerste kind.

In Indië aangekomen, begon Ehrbecker met een betrekking in Meester Cornelis. Een jaar later werd hij gepromoveerd tot onderwijzer der 2e klasse. In juni 1916 werd hij aangesteld op de 6e lagere school in Batavia en weer een maand later (!) aan de Middelbare Landbouwschool in Buitenzorg. Deze laatste aanstelling had waarschijnlijk te maken met een sterfgeval onder het docentencorps in Buitenzorg en een daaruit voortvloeiende stoelendans. Er was opeens een vacature gekomen voor het geven van de 'tijdelijke voorbereidende cursus'. Omdat Ehrbecker nog niet of nauwelijks aan zijn functie in Batavia was toegekomen, was het oog op hém gevallen. Het gezin verhuisde naar Buitenzorg. Ehrbecker was geen vakdocent. Het was wél de man die de nieuwe – veelal inlandse – leerlingen introduceerde bij het vakonderwijs en hen kennis

leerde maken met het schoolse systeem. Mogelijk dat hij meer dan andere docenten een goeie relatie met zijn leerlingen heeft gehad. Hij was jong en nog vol idealen. In het Bataviaasch Nieuwsblad van 22 december 1919 lezen we dat Ehrbecker het initiatief nam tot de oprichting van een ‘Vereniging Kinder-vakantiekolonieën’ in Buitenzorg, een doel waarvoor het Sint Vincentiusgesticht een koloniehuis in Tjitjoeroeg beschikbaar had gesteld. Verder zat hij in het plaatselijk bestuur van het Nederlandsch-Indisch Onderwijskundig Genootschap (N.I.O.G.).

Vertrek

Zijn deelname aan deze activiteiten wijst niet op een voorgenomen vertrek. En toch, opeens, was daar het volgende bericht: “Bij Gouvernements Besluit van 14 Mei 1920 No. 10 werd de heer M.J.F. Ehrbecker, onderwijzer aan den tijdelijken Voorbereiden Cursus, met ingang van 15 Mei 1920 op verzoek eervol uit ‘s Lands dienst ontslagen.” Heeft dit besluit misschien aan de thuissituatie gelegen? Na de geboorte van een dochter in Meester Cornelis (Annie, 1915), werden in Buitenzorg nóg twee dochters geboren (Antonetta Andrea, 1917 en Pauline Cato, 1919). Heeft mevrouw Ehrbecker moeite gehad met het leven in Nederlands-Indië? Oordeelde het paar dat het voor de kinderen beter was op

te groeien in Nederland? Waren er andere redenen? We weten het niet. Voor hun vertrek, in mei 1920 met het ss ‘Princes Juliana’, moest Ehrbecker nog afscheid nemen van de Landbouwschool en zijn leerlingen. Het was bij deze gelegenheid, dat hij een klein album kreeg met een aantal foto’s van de school, zijn collega’s en de leerlingen. In 1978 schonk één van de dochters van Ehrbecker het album aan het KITLV. Dank zij deze foto’s hebben we nu een beter beeld van dit soort onderwijs. Eén van de foto’s toont ons een groep leerlingen met de tekst, met krijt geschreven:

‘Souvenir, Buitenzorg, 2 mei 1920.’

Misschien wel mooier dan welk lied ook.

*Adieu, monsieur le professeur.
On ne vous oubliera jamais
Et tout au fond de notre cœur,
Ces mots sont écrits à la craie.
Nous vous offrons ces quelques fleurs
Pour dire combien on vous aimait.
On ne vous oubliera jamais.
Adieu, monsieur le professeur.*

INDIË IN NEDERLAND

3

Leeft Indië nog? En waar vindt men Indië dan in Nederland? In deze serie gaat Monnique Haak op zoek naar gelegenheden, organisaties en tentoonstellingen in Nederland waar bezoekers of deelnemers Indië nog kunnen tegenkomen. Scholier Karlijn Jansen (17) vertelt over de Indië herdenking. Zij had de eer om een voordracht te houden.

Allereerst wilde ik je complimenteren met je prachtige voordracht op 15 augustus tijdens de Indië herdenking. ‘Nou, bedankt.’

Was je eerder op de Indië herdenking geweest? ‘Het gekke is dat ik er nog nooit was geweest.’

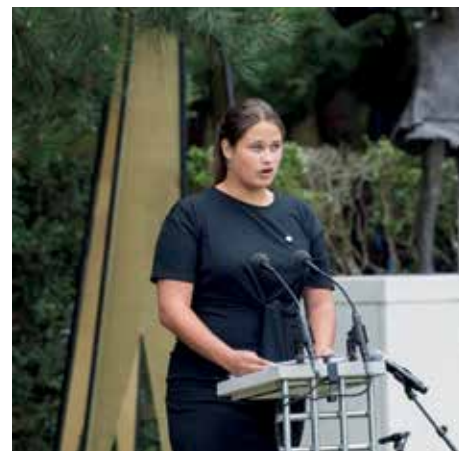
En was je zenuwachtig? ‘Ja, heel erg zenuwachtig. Vanaf het begin van het programma zat ik vooraan. Ik had niet gezien hoeveel mensen er achter mij zaten. Toen ik vooraan stond, zag ik al die mensen pas. Zoveel mensen, dat had ik niet verwacht.’

Wat betekende deze dag voor jou? ‘Ik vond het heel erg bijzonder om te mogen doen. Heel gaaf om daar deel van te mogen uitmaken. Daar tussen al die mensen zag ik mijn oma zitten. En mijn opa. En mijn ouders. Maar het meest bijzonder waren vooral de reacties achteraf. Die waren allemaal zo positief. Natuurlijk kreeg ik reacties van

mijn familie en vrienden. Maar ook van leraren op school. En ik kreeg reacties van mensen die op de herdenking aanwezig waren. Het is heel bijzonder dat achteraf mensen zeiden dat het zo mooi was. Dat had ik niet verwacht. Daar had ik niet eens over nagedacht, dat ik zoveel reacties zou krijgen. Op de dag van de herdenking zelf vertelde een mevrouw mij, dat ze in hetzelfde kamp had gezeten als mijn oma. Het kamp Lampersari. Iemand anders heeft mij op die dag een boek aangeraden over het kamp Lampersari.’

Je hebt als voorbereiding voor jouw voordracht met je oma over haar kamptijd gesproken. Hoe was dat voor jou? ‘Ik wist er eigenlijk niet zoveel van. Ik wist wel dat mijn oma in Indië tijdens de oorlog in het kamp had gezeten, maar dat is niet iets wat je snel aan je oma vraagt. Over de Tweede Wereldoorlog in Indië is veel minder bekend dan over de kampen in Europa. Ik merkte, dat het ook heel moeilijk was om er informatie over te vinden. Wat heeft oma toch veel meegemaakt, dacht ik toen ik haar verhaal hoorde. Na de herdenking sprak ik er met vrienden over. Zo heb ik het verhaal van mijn oma weer gedeeld.’

Kun je op deze manier het verhaal levend houden van Indië tijdens de oorlog? ‘Iedereen die erover praat, houdt het ver-

Karlijn Jansen (foto: Ilvy Njokiktjen).

haal levend. Ook al is het niet je eigen verhaal. Wie erover praat, deelt het verhaal met anderen. Anderen gaan daarna weer nadenken over Indië tijdens de oorlog. Zo wordt er verder over gepraat.’

Waarom moeten we dat verhaal eigenlijk levend houden? ‘Er zullen niet heel lang nog mensen zijn die de oorlog in Indië hebben meegemaakt. Over een tijd is er niemand meer die het kan navertellen. Mijn oma is nu bijvoorbeeld 93 of 94 jaar. Zij is er straks niet meer om het verhaal zelf te vertellen.’

Wat wil jij de mensen hierover adviseren? ‘Praat met je opa en oma over de oorlog, als zij dat willen natuurlijk. Ik vond het een

beetje moeilijk om erover te beginnen. Gelukkig was mijn oma er heel open over. Ze vond het wel fijn om haar verhaal met iemand te delen. Daarna weet je veel meer van je eigen oma. Ik had met name heel veel respect voor haar, omdat ze zoveel heeft meegemaakt. Mijn oma was 19 jaar toen de oorlog in Indië begon. Ik ben nu 17 jaar en ik kan het mij niet voorstellen dat je op die leeftijd een oorlog meemaakt.'

Leeft Indië nog? 'Jazeker, volwassenen houden zich er nog heel erg mee bezig. Dat

merk je door het feit, dat zij daar bij de herdenking aanwezig zijn. En je merkt het doordat veel mensen hun ouders meenemen naar de herdenking, ook al moeten ze er vaak ver voor rijden. Er zijn daar veel kinderen en kleinkinderen van slachtoffers van de oorlog aanwezig. Zij horen allemaal de verhalen die daar worden verteld. Het zijn toch verhalen die je niet meer vergeet.'

Wat zal je altijd blijven van deze dag? 'Wat ik mij altijd zal blijven herinneren, is niet perse de gebeurtenis zelf, maar meer het

gevoel van die dag. Dat ik daar stond. En mijn oma zag en mijn ouders. En het gevoel erna. Dat er zoveel positieve feedback was. Het was allemaal zo speciaal, die herdenking op 15 augustus. Vanaf nu gaan we er altijd heen.'

De voordracht van Karlijn Jansen is te lezen op de website <https://www.indieherdenking.nl>. Klik dan bovenaan op 'Nationale Herdenking' en kies vervolgens voor '15 augustus 2018'.

WIETEKE'S WERELD

CAROL VAN HERWIJNEN

Met Carol van Herwijnen zat ik in de klas op de Amsterdamse Toneelschool. We begrepen elkaar helemaal en hadden ook dezelfde soort humor. Tijdens de lessen tekenden we samen een strip "De dolle Toosje". Ik tekende Toosje en Carol de flamboyante moeder. Later vonden we het beiden jammer, dat we niets van de strip meer terug konden vinden. Tijdens de toneelschooltijd werd Carol verliefd op de kunsthandelaar/kunstenaar Manfred Strake uit Düsseldorf. Een buitengewoon aardige, oudere Duitse meneer met wie ik het ook heel goed kon vinden. We waren beide uitgenodigd om naar Düsseldorf te komen, een weekend. We mochten vliegen, ook al zo bijzonder en in het vliegtuig kregen we sandwiches, waar Carol meteen van bijbestelde, zo'n honger hadden we als arme toneelschoolstudenten. Let wel, Manfred was miljonair, dus het werd een luxe weekend. Zijn appartement was beeldschoon met veel kunst en prachtige meubels. We werden enorm verwend en Manfred genoot van ons enthousiasme over de uitjes en de restaurantbezoeken. Wat een feest om zo heerlijk te eten: asperges en slakken en wat al niet.

Op de zondag waren Carol en ik mede uitgenodigd bij een tuinarchitect. Manfred had twee chique sportauto's en het mooist vond ik de exclusieve Iso Grifo Luso. De tuinarchitect had een uitgestrekte tuin die wondermooi aangelegd was door hem. We kregen champagne aangeboden, om elf uur 's morgens, en deden alsof we dat heel normaal vonden. Maar hij en Manfred hadden allerlei dingen te bespreken, waar

door Carol en ik door de tuin struinden. Ik nam foto's van hem en bij een vijver zei ik: 'Carol, ga nu op een van die tegels midden in de vijver staan en doe net alsof je een waterlelie plukt. Ja zo. Nu iets verder reiken, ja mooi.' En Carol viel in de vijver. Huilend van het lachen vervoegden wij ons weer bij de tuinarchitect en Manfred en die waren 'not amused'. Maar wij wel, we hadden heel vaak de slappe lach met elkaar. We hebben zo genoten van dat eerste weekend in Düsseldorf, dat we wel eens naar het beginpunt van de KLM bus gingen, daar opstapten, naar Schiphol reden en daarna weer gewoon terug naar Amsterdam. Voor de lol.

De verhouding tussen Manfred en Carol duurde een jaar en daarna had Manfred een jaar nodig om zijn liefdesverdriet te verwerken. Manfred bleef jarenlang met mijn man Theo en mij contact houden tot hij op jeugdige leeftijd overleed. We hebben het nooit over zijn homoseksualiteit gehad. Het sprak allemaal vanzelf. We waren dikke vrienden en dat bleef ook zo. Carol kwam wel eens naar voorstellingen van mij kijken. Vooral als ik optrad op de Pasar Malam Besar (nu Tong Tong Fair) als Tante Lien. We gingen ook wel samen naar Indische festiviteiten. Dan kleedde hij zich mooi in het wit.

Op de toneelschool vond ik hem uniek! In de toneel les van directeur Willy Pos moesten we altijd improvisaties doen. Carol van Herwijnen was absoluut de beste daarin. Je kreeg bijvoorbeeld als opdracht: je wacht op je afspraak, kijkt op de klok, het

duurt te lang en uiteindelijk besluit je weg te gaan. Iedereen deed dat prima. Maar nu Carol: je zag dat het hem te lang duurde, hij keek op zijn horloge en zag dat het klokje achterliep. Hij draaide aan het knopje om de wijzers te verzetten, maar hield het knopje in zijn hand. Toen probeerde hij het weer te bevestigen, maakte het horloge open en eindigde met allerlei kleine radertjes die hij op de grond rond liet draaien. Zó goed deed hij dat, dat je het werkelijk voor je zag. Bij een andere improvisatie-les moesten we allemaal iets uit het circus uitbeelden. Alle leerlingen deden dat min of meer goed, maar nu Carol: hij was een tovenaer en met brede gebaren hielp hij een mooie dame in een kist. Daarna pakte hij de zaag en begon te zagen met grootse gebaren. Opeens zag je dat hij moeite had om door het hout van de kist heen te komen. Hij moest telkens harder duwen en opeens zag hij wat op de grond. Met zijn voet probeerde hij het bloed weg te wrijven. Kortom de truc mislukte en de klas lag dubbel. Op zekere dag zei ik tegen meneer Pos, dat ik wel eens een improvisatie zou willen spelen die met film te maken had. Hij keek mij gering-

foto: Rien Eijbersen

Van links naar rechts: Theo Moody, Carol van Herwijnen, Ralph Grevelink, Wieteke van Dort en Bas Grevelink.

schattend aan en zei: 'Gaat uw gang. Met wie wilt u dat spelen?' Ik koos Carol uit en Pos gaf de opdracht: 'Je bent een vrouw in het wilde westen en ziet een paard in de verte aankomen. Je verwacht je man, maar het is een vreemdeling.' Het ging allemaal goed, het spel, de ruiter stapt van zijn paard en... Carol begint opeens in het Engels tegen mij te praten. Waarop

ik de slappe lach kreeg en Pos boos werd. Carol won later, in 1988 een Louis d 'Or, de belangrijkste Nederlandse toneelonderscheiding.

Een groot talent was Carol van Herwijnen. Als je zijn naam googlet zie je een reeks toneel- en televisieproducties waar hij aan meegedaan heeft. Op het laatst hadden

we als idee, dat ik een boek zou schrijven dat hij zou illustreren. Want Carol had namelijk ook op de tekenacademie gezeten en was een heel begaafd illustrator. Het is er niet van gekomen. Op 7 juli was het tien jaar geleden dat Carol overleed. Ik denk altijd aan hem terug met veel liefde en genegenheid.

INTERNERING IN EN EVACUATIE UIT DE REPUBLIKEINSE KAMPEN

3

Tijdens haar onderzoek naar de Republikeinse kampen heeft Mary van Delden van gegevens uit interviews, enquêtes, boeken en archieven – ondanks soms tegengestelde en mogelijk foutieve informatie of gebrek aan gegevens – een reconstructie gemaakt van de interneringen en de evacuaties in de achttien residenties van Java. Dit onderzoek is niet gepubliceerd. Voor Pelita Nieuws beschrijft zij de gebeurtenissen die voor sommige residenties – gezien de plaatsruimte – sterk zijn ingekort.

Inleiding

Het is noodzakelijk om te weten dat de eerste interneringsgolf op Java plaatsvond van 11 t/m 19 oktober 1945. Het ging voornamelijk om weerbare (Indo)-Europese mannen en jongens. In onrustgebieden echter werden vrouwen en kinderen tegelijk geïnterneerd. De overige vrouwen en kinderen kwamen vanaf ca eind oktober t/m december in kampen terecht. Belangrijk om te weten is ook dat er 'algemene' en 'afwijkende' interneringen zijn. Algemeen zijn de interneringen waarbij de mensen van huis werden opgehaald of het bericht kregen zich ergens te verzamelen. Vervolgens werden ze naar een kamp gebracht. Er blijkt een drietal afwijkende interneringen te zijn. In het eerste geval gaat het om personen die uit treinen werden gehaald of gekidnapt in Bandoeng. In het tweede geval vielen er doden bij de interneringen. In het derde geval verlieten de interneringen aanvankelijk volgens het algemene patroon, maar ze kregen een andere wending door Japans optreden of door de komst van Brits-Indische troepen. Deze afwij-

kende interneringen worden in de betreffende residenties toegelicht.

West-Java

Volgens de administratieve indeling van 1937, had West-Java vijf residenties; Bantam, Cheribon, Buitenzorg, Batavia en de Priangan. In deze residenties zijn 104 Republikeinse kampen opgespoord. Daarvan hebben 44 kampen weinig of geen gegevens opgeleverd.

De residentie Cheribon, tweede deel

Het Kolektoran-kamp en de Boei Lama kregen medio november 1945 een verrassend (inspectie)bezoek van Soeparto, de commissaris van politie uit Bandoeng. Het bestaan van interneringskampen in het achterland was bekend en volgens de geruchten zouden tienduizenden in de meest ongunstige omstandigheden verkeren. Om die reden had de Britse commandant in Bandoeng, brigadier N. MacDonald, de gouverneur van Bandoeng, Djamin, verzocht een onderzoek in te stellen. In zijn rapport schreef Soeparto: 'I have gone to Tjeribon to see and to make a report about the condition of the Europeans, who during the tumultuous times of october last looking for an asylum, now are voluntary detained – with a statement on paper – in two 'jails' at Tjeribon.' De kampomstandigheden beschreef hij als volgt. In het Kolektorankamp zaten 265 personen (77 mannen, 90 vrouwen, 43 jongens, 49 meisjes en 6 babies). Het kamp zelf was zeer geschikt, maar de mensen waren 'very lamentable' (beklagenswaardig). In de Boei Lama zaten 675 Europeanen (172 mannen, 274 vrouwen, 114 jongens en 115 meisjes).

- ① Cheribon: gebouw van het voormalig Kolektoran-kamp (foto 2007).
bron: Geïllustreerde atlas van de Bersiapkampen, uitgegeven door uitgeverij Profiel BV, Bedum.
- ② Generaal-majoor Didi Kartasasmita (links) begeleidde het treintransport uit Cheribon. (KB, Het Dagblad, 27 april 1946).

Elf zieke mensen lagen in het hospitaal. Voeding en hygiëne waren niet best. Er was rijst genoeg voor drie keer per dag een maaltijd en alle zieke mensen kregen iedere dag eieren, maar het ontbrak hen aan vlees en groenten. Veel van de mensen die eerder in Japanse kampen hadden gezeten, leden aan hongeroedeem. Een coöperatie die voor de geïnterneerden zorgde, had voor beide kampen geld en medicijnen nodig van de Britse RAPWI-organisatie. Er waren plannen om 250 tot 300 personen uit de gevangenis over te brengen naar het Grand Hotel Cheribon, dat vanwege de grote kamers en de hygiënische situatie een geschikter onderkomen was. Zoals we eerder hebben gezien, verhuisde inderdaad op 18 november een deel naar het hotel. Na de Brits-Indonesische overeenkomst (januari 1946) om de geïnterneerden uit de Republikeinse kampen te evacueren, vertrok op 25 april 1946

vanuit Cheribon een trein met een eerste groep évacués onder TRI-begeleiding (Indonesische leger) naar het Britse bruggenhoofd Batavia. Generaal-majoor Didi Kartasasmita, bevelhebber van het TRI-Commandement I West-Java begeleidde persoonlijk het transport. Hij vertelde: *'dat hij die opdracht kreeg omdat in Cheribon het plaatselijke bestuur de geïnterneerden niet wilde laten gaan. Maar de evacuatie moest gebeuren en ik zei tegen hen: 'Laat diegenen die tegen zijn, meegaan naar Djakarta.' Ze gingen niet, maar de geïnterneerden konden vertrekken op een groep van ongeveer 250 na. De anderen werden bij aankomst in Batavia opgevangen door het Rode Kruis. Ik kreeg te horen dat er klachten waren dat de geïnterneerden te weinig eten kregen. Ik antwoordde dat zij hetzelfde daggeld kregen als het leger, maar dat dat in revolutionaire omstandigheden niet altijd mogelijk was.*

Het bleek dat de groep aanvankelijk uit 713 vrouwen, kinderen en oudere mannen bestond. De groep van 250 personen (waaronder 150 mannen tussen de 16 en 60 jaar) mocht niet vertrekken, omdat de plaatselijke bestuurders zich op het standpunt stelden, dat zij niet tot de categorie 'echte' APWI behoorde (ex-Japanse geïnterneerden). Zij waren immers door de Indiërs na de Japanse capitulatie geïnterneerd. Vandaar, dat alleen de overblijvende 463 personen, die wel in Japanse kampen hadden gezeten, konden vertrekken. Hierop kwam het Britse hoofdkwartier in actie en wees erop, dat volgens de overeenkomst tussen het hoofdkwartier en de Indiërs: 'alle in het binnenland geïnterneerde personen, die naar de geallieerde zone wenschten terug te keeren, zouden worden vrijgelaten.' Kort daarop kwam van Indonesische kant het bericht dat alle 250 personen en de resterende geïnterneerden

naar Batavia mochten evacueren. Op 4 mei arriveerden zij per Britse Landing Ship Tank (LST) in Tandjoeng Priok, de haven van Batavia. Zestig Indo-Europeanen, de meesten van gevorderde leeftijd, waren achter gebleven. Zij waren zo vastgeworteld in het Cheribonse, dat zij na rijp beraad besloten te blijven en de risico's te aanvaarden.

Op een (proef)evacuatie uit Malang na (20 tot 22 januari 1946), vormden de geïnterneerden uit de residentie Cheribon de eerste grote groep die als gevolg van de Brits-Indonesische overeenkomst werden geëvacueerd. Overigens niet door de POPDA, het speciale Indonesische legeronderdeel dat de evacuatie zou uitvoeren, maar door het reguliere Indonesische leger in West-Java. De POPDA nam de evacuatie vanuit Midden- en Oost-Java voor haar rekening.

INDISCHE BUURTEN IN NEDERLAND

(DEEL 21)

Monument Molukkers met uitzicht op de Indische wijk, 2016. (bron: Dick Rozing)

Maquette tekening Indische buurt. (bron: Gemeentearchief Huizen)

Phohiflat, 2016. (bron: Dick Rozing)

HUIZEN

Veel Nederlandse gemeenten hebben straatnamen die verwijzen naar Nederlands Oost- of West-Indië. Verwijzingen naar (delen van) eilanden, plaatsen, rivieren, bergen, vulkanen, samenvattende namen (zoals Insulinde) en namen van personen (zoals gouverneurs-generaal Pieter Both of J.P. Coen). Onder regie van initiatiefnemer Dick Rozing werken verschillende auteurs aan het boek *Onze Indische Buurten*. Deze column is een bijdrage van Gerda Razoux Schultz-Thomas. Ze is geboren in Hollandia, voormalig Nederlands Nieuw-Guinea als dochter van een KNIL-militair en een moeder uit Banjarmasin, Zuid Kalimantan. Gerda is vrijwilliger bij Stichting Pelita en woont in Huizen. De historische foto's komen van het archief van de gemeente Huizen. De hedendaagse foto's zijn van Dick Rozing. Huizen kennen we als een vissersdorp met

sinds 1854 een eigen haven, maar het dorp had ook boerderijen. Er waren zo'n vijftig boerderijen met land. Men sprak in Huizen over de 'nengen' of de eng waar gewassen verbouwd werden en over 'de Meent', waar de boeren het vee op lieten grazen. Huizen ligt aan wat tegenwoordig het Gooimeer wordt genoemd.

PHOHI-zenders

De ruimte en de gunstige ligging van Huizen maakte, dat er zendmasten met een zendstation kon worden opgezet en worden opgericht. In september 1928 bracht de NV Philips de zender in bedrijf voor proefzendingen. Het bleek dat deze kortegolfzender de sterkste in de wereld was. De ontvangst in de verschillende werelddelen kwam beter door dan enig ander kortegolfstation zo bleek uit de reacties van Nederlanders uit de verste uithoeken van de wereld. Uitzendingen waren bedoeld voor Neder-

lands-Indië, Australië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika, Noord- en Zuid-Amerika, Canada, de Nederlandse Antillen en Suriname.

Voor Philips was dit de aanleiding om Philips Omroep Holland Indië (PHOHI) op te zetten. De kortegolfzender van Philips overbrugde als eerste een afstand van 16.000 kilometer. Na ontvangst van de PTT-vergunning konden in 1932 de PHOHI-zenders officieel in gebruik worden genomen. Er waren 24 antennes die aan twee zestig meter hoge torens waren gehangen. De torens waren uit hout, Noorsgrenen, opgetrokken. Dit om de werking van de antennes niet te verstoren. De torens waren geplaatst op een cirkelvormig draaibaar stalen onderstel. De mogelijkheid om te draaien maakte, dat de antennes snel en met een zeer scherpe stralingshoek precies op dat stukje aardbol gericht kon worden waarvoor de uitzending was bedoeld. ►

Naar verluid waren twee van de vier masten, die niet draaibaar waren en met elkaar verbonden met draden, specifiek gericht op voormalig Nederlands-Indië. Deze stonden tussen 1937 en 1957 op de Meent. De korte-golfzenders hebben Huizen wereldberoemd gemaakt. Toen de antennes in onbruik raakten, verdween de directe functie van *De Gemeenlanden*. Vanaf 22 september 1958 werd begonnen met de sloop van de masten. Op de plek waar ooit de twee draaibare zenders hebben gestaan, is in 1962 de PHOHI-flat gebouwd. Het is een 21 meter hoge flat met 48 appartementen boven de winkels. In één van de winkels was een Indische Toko te vinden. Bij de eerste steenlegging op 18 april 1963 waren de heren H. van de Minnen en De Groot bijzondere gasten. Van de Minnen zond het eerste bericht uit naar Nederlands-Indië en De Groot ontving dit bericht in Bandoeng in de uitzending 'Hallo Bandoeng'. Een herinnering aan de zendmasten is gerealiseerd middels een twaalf meter hoge replica. Dit PHOHI-monument, dat is opgericht in 2006, staat op de verkeersrotonde Gooilandweg-Randweg.

Het ontstaan van de Indische Buurt

In 1996 besloot de gemeente Huizen om *De Gemeenlanden* nieuw leven in te blazen en *De Zenderwijk* uit te breiden met wat we later de Indische buurt konden gaan noemen.

Op vrijdag 21 maart 1997 startte de verkoop van 132 woningen rond het voormalig schoolgebouw van de Christelijke LTS, de Willem Wiegerschool. Met maquettes, plattegronden en gevelaanzichten werd de belangstellenden in dit project een goed beeld van de verschillende woningen en appartementen geboden. De verkoop was in handen van de *Voorma en Walch Makelaarsgroep* uit Huizen. De woningen waren in principe bestemd voor Huizer ingezetenen, maar werden zes maanden na aanbod ook te koop aan geboden aan niet ingezetenen. Met een knipoo naar architecten van 'De Stijl', de Nederlandse kunstbeweging uit de jaren twintig, ontstond een bijzonder bouwplan. De vormgeving die voor de architectuur gebruikt is, sluit aan bij de individuele woningbouw uit het begin van deze eeuw. Herkenningpunten daarvan zijn de luifels, erkers en hoekramen. Ook de okergele gevelstenen en antracietkleurige pannen verwijzen naar deze stijlperiode. Bij de keuze voor de te benoemen straten van het project wees de toenmalig burgemeester Verdier, zelf van Indische

De eerste steen van de Indische buurt.
(bron: Dick Rozing)

Phohi zenders (bron: Gemeentearchief Huizen)

afkomst, het college van B en W op het feit, dat Huizen nog geen wijk had die ons herinnerde aan het Nederlands-Indisch verleden. Dit paste ook in de geschiedenis van de functie van de PHOHI-zenders. Het college werd hierdoor overtuigd om voor namen uit het koloniaal verleden te kiezen. In 1997 werd bij besluit 6643/52771 aldus besloten, 'namen uit het koloniale verleden te geven zoals Bali, Celebes, Java, Sumatra, Ambon en Borneo, een en ander onder de toevoeging laan.' De 132 woningen werden in 1999 opgeleverd, waarvan 68 laagbouw en 64 hoogbouwoningen. Het merendeel van de appartementen werd gerealiseerd in twee flats: 'urbans' door de projectontwikkelaar genoemd. Op de bovenste verdieping van beide woontorens zijn twee penthouses gekomen. De vroegere technische school werd een wooncomplex aan de Ambonlaan met 24 appartementen en daaromheen een waterpartij. In de onderdoorgang van dit complex is de eerste steen van het bouwproject in 1998 gelegd door burgemeester Verdier.

Banden met Indië

Na de demobilisatie van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) in 1951 volgde de repatriëring, 'terugkeer' naar Nederland, van zowel Indische Nederlanders, totoks (witte Nederlanders die in Indië geboren waren) en Ambonezen/Zuid-Molukkers. Voor de Molukkers zou het verblijf in Nederland slechts voor een periode van zes maanden zijn. Van de 12.500 Molukkers zijn in Huizen tweehonderd personen opgenomen en ondergebracht in barakken aan de Oud-Bussummerweg, het zogenoemde woonoord *Kamp Almere*. De ex-KNIL-militairen met hun gezinnen en de vrijgezellen die in het KNIL hadden gediend, kregen hier een onderkomen. Deze laatste groep kreeg een eigen barak.

Het aanvankelijke tijdelijk verblijf in Nederland werd gaandeweg een permanent verblijf. Hierop besloot het rijk eind jaren 60 tot het sluiten van de woonorden. In Huizen besloot de gemeente geen aparte Molukse

UW BIJDRAGE IS GEWENST

U kunt een bijdrage aan het project leveren door uw verhaal te delen. Woont u in een Indische buurt of straat en heeft u er mooie, boeiende herinneringen aan, stuur dan uw reactie of foto's naar info@indischebuurten.nl. U kunt het initiatief financieel steunen en alvast het boek reserveren. Kijk op www.indischebuurten.nl of bezoek de Facebook-pagina *Indische buurten* voor actuele informatie.

woonwijk op te richten om verdere integratie in de Nederlandse samenleving te stimuleren. Met het toewijzen van het stuk grond door het Rijk als erkenning van de eigen culturele achtergrond aan de Molukse gemeenschap, verrees in *De Zenderwijk*, aan de Studioweg, het cultureel centrum *Bungka Tjenke* (kruidnagelbloem), nabij de PHOHI-flat. Door herinrichting van de wijk en aanleg van de latere Indische Buurt, is in goed overleg met burgemeester Verdier en de Dewanraad, de wijkraad van de Molukkers, Bungka Tjenke verhuisd naar een nieuw gebouw binnen Huizen. Het heet nu Gosepa (vissersvlot).

Verdier in 'eigen' Indische Buurt

Een bekende Nederlander woonachtig in de Indische Buurt in Huizen is voormalig burgemeester H.J. (Jos) Verdier (CDA), Indischman van geboorte. Zijn geboorteplaats was Cheribon (nu Ceribon) op Java in voormalig Nederlands-Indië. In 1951 is de heer Verdier als tienjarige jongen als repatriant met het schip de *Sibajak* vanuit Batavia in Rotterdam aangekomen. Daarna woonde hij in Hoensbroek, in het katholieke Zuiden van Nederland. Na zijn burgemeesterspost in Uitgeest werd Verdier in juli 1995 benoemd tot burgemeester van Huizen. Deze functie heeft hij tot aan zijn pensionering op 1 april 2006 bekleed. Aan zijn ambtsperiode heeft hij goede herinneringen blijkens zijn besluit om ook na zijn pensionering met zijn vrouw in Huizen te blijven wonen. Het echtpaar woont in een levensloopbestendige woning. Verdier noemde het een buitenkans om in de Indische Wijk te kunnen wonen vanwege zijn Indische roots. De Indische buurt is een prettige en rustige wijk. Hoewel de 'laan' waaraan hij woont eerder doet denken aan een 'steeg', zo grapte hij. Zo was nu eenmaal bij de tenaamstelling door het college besloten. De opmerking is kenmerkend voor Verdier's open en toegankelijke omgang met

mensen. Jos Verdier was burgemeester toen het bouwproject *De Gemeenlanden* in *De Zenderwijk* van start ging. Dat hij, in de functie van burgemeester en dicht bij het vuur, uit de voorgestelde namen zijn voorkeur kon uitspreken voor in ieder

geval 'Java' als één van de straatnamen van de wijk, voelde hij als een voorrecht, zo zei hij. Door de goede verstandhouding die Jos Verdier onderhield met de Molukse gemeenschap, de Dewanraad, kon men tot overeenstemming komen tot verhui-

zing van Bunka Tjenke/Gosepa naar een andere locatie in Huizen. Jos Verdier werd op 23 maart 2006 onderscheiden tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Hij was van 2002 tot 2015 lid van het bestuur van Stichting Pelita.

GOUDEN KOPPELS

Pelita heeft door het hele land meer dan driehonderd vrijwilligers die zich met ziel en zaligheid inzetten voor Indische Nederlanders en Molukkers. Ze sjouwen met tafels voor een Masoek Sadjja, leggen huisbezoeken af of coördineren de zorg binnen een regio. Wie zijn die vrijwilligers en wat drijft ze? En wat vindt de ontvangende partij ervan?

Inge de Fretes (65+) is vrijwilliger van Gotong Royong Den Haag en omgeving en bezoekt regelmatig **Ans Latuapon** (88) in het verzorgingshuis.

Inge: "Ongeveer een jaar geleden werd ik op de Pasar benaderd door iemand van Pelita: of ik vrijwilliger wilde worden bij het nieuwe project Gotong Royong. In het verleden deed ik ook altijd ouderenwerk bij een seniorenproject, dus dat leek me leuk. Mijn eerste 'oudere' was maar drie jaar

ouder dan ikzelf. Na een tijdje ging het beter met hem en hoefde ik niet meer te komen. Toen hoorde ik dat Ansje iemand nodig had. Wat een toeval: haar vader was de oom van mijn vader, we zijn dus familie! Ik houd van oudere mensen omdat ze aan de ene kant hulpbehoevend kunnen zijn, maar aan de andere kant heel gemakkelijk in de omgang. Ik woon zelf tussen de ouderen, voor wie ik ook al van alles doe. Ik heb eigenlijk m'n eigen Gotong Royong in het klein. Ik vind het fijn om iets sociaals terug te doen. Daarom spreekt Pelita me ook aan. Zij hebben allerlei sociale projecten waar ouderen bij betrokken worden. Dat

is goed, want ik zie in mijn omgeving, dat ouderen met een Indische of Molukse achtergrond vaak geïsoleerd leven. Maar wat Pelita doet is niet beladen, het is gewoon leuk en gezellig.

Met Ans heb ik een familieband, ze geeft me het gevoel, dat ze blij is als ik kom. We ondernemen niet eens zoveel samen en komen het verzorgingshuis niet uit. Maar we bespreken veel en gaan samen naar de bingo of een muziekoftreden in de zaal beneden. Er zijn een keer spullen ontvreemd uit haar kamer; sieraden waar ze aan gehecht was. Ze was er echt kapot van. Toen kon ze haar verhaal bij mij kwijt. Ik ben heel blij, dat ik er toen voor haar kon zijn."

Ans: "Inge zegt altijd: "U moet me bellen als u hulp nodig heeft!", maar dat heb ik nog nooit gedaan. Ik ken Inge van huis uit. Ik ken haar moeder en haar vader en haar hele familie. Ik had haar al jaren niet meer gezien toen ze naar me toekwam bij de Masoek Sadjja. Ze vertelde me, dat ze mijn vrijwilliger zou worden vanuit de Gotong Royong. En nu komt ze altijd naast me zitten bij de bingo."

HET BOEKJE VAN VRUGTMAN

4

De kringloop van de tijd in elf handtekeningen...1942-1945 Het verhaal van een klein boekje, dat evenals zijn eigenaar, Daniel Hendrik Vrughtman, het Japanse krijgsgevangenenkamp Harima in Osaka overleefde. Een nieuw verhaal door Ed Vermeulen.

NAAM EN TOENAAM

Om de lezers van Vrughtman's boekje in de tijd van de kampjaren (1942-1945) te plaatsen en het eventueel traceren van mogelijke nabestaanden te vergemakkelijken, volgen hier, aansluitend op de vorige aflevering, de resterende summiere en zeer zeker niet complete genealogische details per persoon, gerangschikt in de volgorde van plaatsing van de handtekeningen in het boekje:

Hayes, Christiaan August. Geboren op 15 april 1914 te Tasikmalaja (West Java), zoon van August B. Hayes en Anna C. Bloemhard. Van 1932 tot 1937 woonachtig in Nederland. Afgestudeerd in elektro-

- ① Memorabilia Christiaan A. Hayes: o.a. messtins, kamppet, kepi vaandrig KNIL, kampbijbel (collectie Familiearchief Hayes).
- ② Parade KNIL te Surabaya kort voor inval Japan 1942, vooraan rechts sergeant Hayes.
- ③ Gebouw ANIEM, Surabaya (collectie Tropenmuseum).
- ④ Suikerfabriek Padokan nabij Jogjakarta (collectie Tropenmuseum).

techniek aan MTS Rotterdam. Ging in 1937 terug naar Ned. Indië. Trad in dienst bij de ANIEM (Algemene Nederlandsch-Indische Electriciteits Mij.) als electrotechnisch ingenieur. Op 4 juli 1940 te Soerabaja gehuwd met Frieda van Naerssen. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren: Victor 31 juli 1941 te Surabaja, Reginald 20 mei 1947 te Bandung, Yvonne 20 september 1948 te Surabaja en Jack 22 mei 1951 te Den Haag. Na demobilisatie KNIL wederom in dienst ANIEM. Was verantwoordelijk voor energievoorziening regio Oost Java. In 1950 met gezin naar Nederland vertrokken. Behaalde begin jaren '50 de titel: register ingenieur en sloot zijn loopbaan af als directeur Intechmij, NV. Tijdens de kampjaren was hij samen met Dick Visser drijvende kracht achter de organisatie van allerlei activiteiten ten einde het moreel hoog te houden. Deze samenwerking werd voortgezet in het, na de oorlog, door beiden opgezette Harima Comité, waar hij verantwoordelijk was voor secretariaat en nieuwsbrief gevolgd door de organisatie, sinds 1971, van de jaarlijkse reünie. Ingenieur Chris Hayes is overleden op 7 juli 1994 te Leiden.

Nolten, Julius Cesar. Geboren te Jokjakarta (Midden Java) op 11 maart 1915, zoon van Lucianus A. Nolten (spoorwegemployee) en Stancina H.F. van Affelen van Saemsfoort. In 1940 getrouwd te Surakarta met Elviere Hanssens, overleden te Landgraaf (L) in 2001. Julius C. Nolten overleed op 30 april 1968, eveneens te Landgraaf.

Heynen, F. H. Mogelijk is hij Franciscus Josephus Hubertus Heynen. Geboren 30 juli 1906, zoon van Jan W. Heynen en Maria A.G.O. Poll beiden geboren te Broeksittard (L).

Jordans, Frans. Geboren op 27 oktober 1903 te Ambarawa (Midden Java), zoon van Johannes G. Jordans (onderwijzer) uit Bergen

op Zoom en Marianne M. van Duijne. Schrijver bij de Belastingen. Op 28 maart 1934 getrouwd te Malang met Corrie A. van der Star, geboren op 29 juni 1907 te Seadjoe (Palembang, Sumatra). In 1941 staat hij geregistreerd als chemicus bij Suikerfabriek (Sf.) Djati. Na 1945 naar Nederland. Overleden op 28 juli 1969 te Rotterdam.

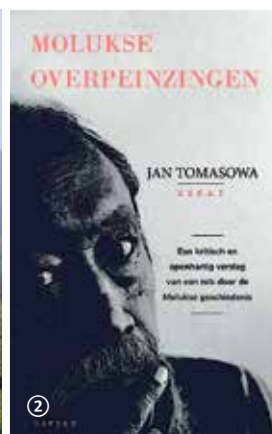
Van Schieveen, Adrianus Paulus. Geboren 9 juli 1894 te A'dam; zoon van Jan van Schieveen (makelaar) en Pieterella M. van Haalen. In 1919 getrouwd met Catharina Lok. Uit dit huwelijk zeker één dochter geboren in januari 1927 te Surabaja. Vanaf mei 1953 weer in Nederland. Mogelijk werkzaam als adj. directeur uitgeverij en procuratiehouder te Amsterdam. Overleden 3 februari 1961 te A'dam.

Van Eldik, Jan Frederik. Geboren 28 augustus 1908 te Deventer; zoon van Antoon van Eldik (behanger/stoffeerder) en Jantje E. de Boer. Waarschijnlijk in 1936 gehuwd met Theresa Prerost. Olieadviseur bij de Bataafse Petroleum Mij. (BPM). Overleden 30 december 1984 te Apeldoorn.

Mijnlieff, Frans Frederik Willem. Geboren 15 mei 1898 te Utrecht in Huize Rotsoord; zoon van Jan Willem Mijnlieff en Elizabeth J.M. de Meijer. Getrouwd met Marcella Th. E. de Waal op 20 augustus 1925 te Bussum. Uit dit huwelijk drie zoons: Frank, juli 1926 te Pandokan, Peter, juli 1927 eveneens te Pandokan en Hans, 1929, te Jokjakarta. Machinist suikerfabriek (sf) Pandokan, Jokjakarta in 1927; idem sf Demak Idjoe te Jokjakarta, 1932-1941; idem sf Ketegan te Sepamdjang. Waarschijnlijk na 1945 naar Nederland. Employé technisch bureau. Overleden 7 september 1975 te Den Haag.

Wilt u reageren op dit verhaal?

Stuur een email naar edenmarty@hetnet.nl

Omdat de laatste tijd leuk en interessant leesvoer zich in bijzonder rap tempo aandient, hebben we besloten telkens een aantal boeken tegelijkertijd te bespreken.

① 'De witte koe in Banjoemas'

"Gelukkig, de tijd der Indische romans is nog niet voorbij. Nog altijd is er kans zalige bibbering te wekken met goena-goena en met stille kracht." De Preangerbode, 1907

Met dit citaat begint het boek over dansende tafels in koloniale huizen. Voodoo, chantage en moord in een berghotel. In de jaren twintig van de vorige eeuw raakte Henriette van Oort, een lid van de occulte stroming *Geheim Den Haag*, betrokken bij de meest uiteenlopende en spannende zaken in Nederlands-Indië. Bijna honderd jaar later volgt Jan-Peter van Dijck het spoor van zijn oudtante op Java. Reizend over het eiland met motoren, treinen en oude rammelbussen gaat hij op zoek naar de plaat-

sen waar het vroeger allemaal gebeurde. Bovendien, zo blijkt al snel, is de Javaanse mystiek ook nu nog springlevend. De Ghostbusters van Bandung nemen de schrijver mee op een nachtelijke expeditie, een Arabische vuurgeest helpt bij de speurtocht naar een koe en in Jogjakarta wacht een helderziende prinses. En wie was Romo Pran-Soeh? Was hij echt de reïncarnatie van Adam? Jan Peter van Dijck beschrijft op meeslepende wijze een deel van zijn eigen familiegeschiedenis en weet die mooi te verbinden met zichzelf,

het hedendaagse Java en dat van de jaren 20. Het is een avontuurlijk en geestig boek en smaakt naar meer! De auteur gebruikt literatuur van Louis Couperus om een deel van zijn familiegeschiedenis te ontdekken. Het boek laat zien, dat de stille kracht nog even levendig is als in de jaren 20 van de vorige eeuw. Voor wie iets heeft met Java en Indië een heerlijk boek om te lezen. Een tijdsbeeld van toen en nu gelardeerd met prachtige verhalen over goena goena en de praktijken van Tante Henriette. Openhartig, maar ook met respect en met humor geschreven. Het boek verveelt geen moment.

'De witte koe in Banjoemas'
Jan-Peter van Dijk
Uitgever Brave New Books
ISBN 978 94 021 7780 0
€ 19,95

② 'Molukse overpeinzingen'

In zijn essay '*Molukse overpeinzingen*' zoekt Jan Tomasowa op kritische en openhartige wijze naar antwoord op vragen over de dieper onderliggende oorzaken van ontwikkelingen die de geschiedenis en de maatschappelijke positie van de Molukkers in Nederland in sterke mate beïnvloeden. De auteur gaat o.a. in op de vraag waarom, na eeuwenlange onderdrukking door het Nederlands koloniaal bewind, zoveel Molukkers er toch voor kozen om Nederland trouw te dienen. De Nederlandse regering weigerde zelfs de soldij van Molukse KNIL-militairen, die tegen het Japanse leger hadden gevochten, te betalen. Waarom stredden zij, na de Japanse capitulatie, samen met Nederlandse militairen tegen de vijanden van het Nederlands bewind?

Tomasowa vraagt zich af, waarom de duizenden Molukse pro-RMS KNIL-militairen, die op Java waren gelegerd, aldaar de TNI niet massaal aangevallen hebben, toen op de Molukken, de TNI oorlog voerde tegen de Republiek Maluku Selatan (RMS). Zij deden dat wel op Celebes. En daarna? Waarom geloofden de Molukse KNIL-soldaten, die in 1951 op militair bevel met hun gezinnen naar Nederland vertrokken, dat zij tijdelijk in Nederland zouden verblijven? Waar hadden zij na een half jaar naar toe willen gaan? Tomasowa stelt vast dat de Molukse leiders niet altijd in het belang van de Molukse bevolking hebben gehandeld. De huidige Nederlandse bevolking is niet schuldig aan de misdaden van hun voor-

ouders jegens de Molukkers. De erfzonde bestaat niet. Tijdens de burgeroorlog rond 2000 op de Molukken stond de bevolking er uiteindelijk alleen voor. En bij de wederopbouw werden zij gesteund door met name maatschappelijke krachten in Indonesië en in Nederland. De RMS-beweging in Nederland speelde geen enkele rol van betekenis bij het stoppen van de oorlog en bij de opbouw van de Molukken. Het merendeel van de Molukkers in Nederland gaat niet terug naar de Molukken. De analyses en onderwerpen in dit essay zullen veel stof doen opwaaien in het Moluks-Nederlandse landschap.

'Molukse overpeinzingen'
Jan Tomasowa
Uitgeverij Aspekt B.V.
ISBN 978 94 633 8479 7
€ 9,95

③ 'Met de Triton en Iris naar Nieuw-Guinea'

In april 1828 vertrokken Z.M. korvet Triton en Z.M. koloniale schoener Iris van Ambon naar Nieuw-Guinea om een westelijk gedeelte van dat eiland bij proclamatie voor Nederland in bezit te nemen en er een militaire nederzetting te vestigen. De marineofficieren verrichtten er hydrografische opnamen voor zeekaarten teneinde de Nieuw-Guineese wateren voor scheepvaart te ontsluiten. Meevarende leden van de 'Natuurkundige commissie voor Nederlands-Indië' onderzochten de planten- en dierenwereld van het onder Europeanen nagenoeg onbekende eiland. De reis, in opdracht van de gouverneur van de Molukken, was ingegeven door de angst, dat Engelsen zich vanuit Australië op het door nog geen enkele koloniale macht geclaimde Nieuw-Guinea zouden vestigen. Van Engelse activiteit was geen spoor te bekennen en Fort Du Bus, zoals de nederzetting werd genoemd, kende een kort bestaan. Het voor Europeanen fruisende klimaat, aanvallen door Molukse en Papoease zeeroovers en een vrijwel doorlopend gebrek aan voedsel, kostte talloze levens waardoor het fort in 1836 moest worden verlaten. Met de Triton en Iris naar Nieuw-Guinea bevat de transcripties van twee journalen die tijdens de reis van 1828 zijn bijgehouden. Het eerste is van Justin Modera, die bij vertrek uit Nederland tweeëntwintig jaar was en luitenant ter zee op de Triton. Het tweede is van de enkele maanden jongere

bestuursambtenaar Arnoldus Johannes van Delden, die als gouvernementscommissaris was belast met de formele inbezitting van Nieuw-Guinea.

Modera's verhaal verscheen in 1830 in druk, maar is nu zeldzaam. Van Deldens handgeschreven journaal wordt bewaard in het Nationaal Archief in 's-Gravenhage en verschijnt hier voor het eerst in druk. Deze journalen worden voorafgegaan door hoofdstukken waarin de reis van 1828 in haar historische context wordt geplaatst. Ze beschrijven de belangrijkste zeereizen naar Nieuw-Guinea en de Nederlandse koloniale politiek ten aanzien van dat eiland van vóór 1828. Verder de zevenjarige geschiedenis van Fort Du Bus, de binnen- en buitenlandse reacties naar aanleiding van de inbezitting, de hydrografische werkzaamheden en de verrichtingen van de 'Natuurkundige commissie'.

'Met de Triton en Iris naar Nieuw-Guinea'
De reisverhalen van Justin Modera en Arnoldus Johannes van Delden uit 1828
W.J.F. Mörzer Bruyns
Uitgeversmaatschappij WalburgPers
ISBN 978 94 6249 308 7
€ 47,74

KJBB BERICHTEN

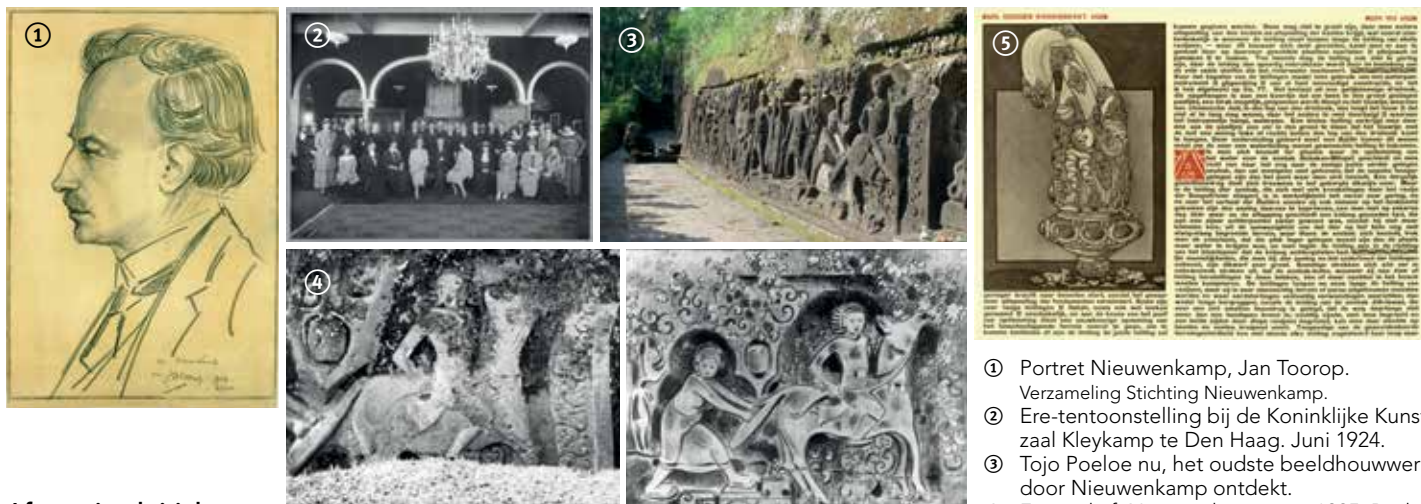

Op zaterdag 29 september 2018 organiseert Stichting Pelita weer een bijeenkomst voor de KJBB. Wij nodigen u van harte uit om hierbij aanwezig te zijn, kom naar Kumpulan Bronbeek aan de Velperweg 147, 6824 MB Arnhem.

Van aanwezigen vragen wij een bijdrage in de kosten van € 15,00 p.p. voor donateurs van de KJBB en € 20,00 p.p. voor alle anderen. Daarvoor krijgt u koffie/thee, een Indische maaltijd, lekkere hapjes en een gevarieerd en interessant programma, waarin onder andere de schrijvers Reggie Baay en Han Deibert hun boek presenteren. Verder zal in de middag een theatergezelschap o.l.v. Arnaud Kokosky Deforchaux optreden. Het optreden vertelt het verhaal over het vertrek van Indië naar Nederland. U bent vanaf 10.30 uur welkom. Het programma eindigt rond 15.00 uur. Informatie en aanmelding graag bij Anneke Ruff, a.ruff@pelita.nl

OOST & WEST

Eerder in Pelita Nieuws liet Cary Venselaar de kunstenaar W.O.J. Nieuwenkamp aan het woord over de zes grote reizen die hij naar Nederlands-Indië maakte tussen 1898 en 1937. Aansluitend vertelde hij ons in de reeks 'Schatgraven in de Indische kunst' meer over de belevenissen van Nieuwenkamp in Indonesië en zijn werk daar. Misschien herinnert u zich dat nog. Nu mogen wij u opnieuw verrassen met onderzoek van Venselaar aan de hand van prenten uit de enorme nalatenschap van Nieuwenkamp die hij bespreekt onder de titel Oost en West. Het levert een aantal nieuwe aangrijpende beschouwingen op. Dit keer gaat het over de receptie van zijn werk.

Afgunstige kritiek

In 1924 werd Nieuwenkamp een ere-tentoonstelling in de Koninklijke Kunstzaal Kleykamp te Den Haag aangeboden, hij werd toen 50 jaar. Er kwamen prominente personages om hem te feliciteren. Er kwam ook een herdenkingsboek en Jan Toorop tekende zijn portret. Winecke maakte een bronzen plaquette en er waren lovende toespraken van Teixeira de Matthos, Otto van Tussenbroek en Lekkerkerker. Ook was daar R.W.P. de Vries jr., redacteur van Elsevier, die een fraaie kritiek over zijn werk schreef. Het leek voor sommige mensen veel teveel van het goede. Er klonken daarom stemmen op die beduidend minder waarderend waren. Was het inderdaad allemaal wel zo bijzonder? Was Nieuwenkamp eigenlijk wel een etnoloog, een echte schrijver? Had hij een ontdekking gedaan toen de boeren van Bali hem wezen waar Tojo Poeloe* was? Blijkbaar waren die opmerkingen ook tot Wijnand doorgedrongen. Was hard werken -wat niet ontkend werd- een verdienste? Volgens hem was het afgunst. Deze handgeschreven reacties zijn niet gepubliceerd. Ze zijn van zeer verschillende datum.

Nieuwenkamp als etnoloog?

Het kleine kliekje van ethnologen in Holland waarvan er maar een heel enkele van eenige beteekenis is, schudden hun wijze hoofden en zeggen: 'Nieuwenkamp een ethnoloog? Neen, dat niet, hij is kunstschilder, in land- en volkenkunde slechts een amateur, dat wil zeggen, hij heeft geen aanstelling aan een universiteit of een ethnografisch museum, wordt voor zijn werk dus niet betaald en krijgt op zijn ouden dag geen rijkspensioen, en mocht hij een weduwe nalaten, dan krijgt die ook niets. Dus slechts amateur, al is hij dit dan ook niet zonder eenige verdienste, terwijl, als dit kliekje niet zoo afgunstig was op zijn talrijke, vaak zeer belangrijke ontdekkingen zou moeten bekennen: 'Hij heeft meer voor de kennis van land- en volkenkunde van onze Oost gedaan dan één van ons, of van een dozijn van ons met elkaar.'

Wat is ontdekken?*

Ja, wat is ontdekken? Het lijkt mij niet ondiensdig om hier uit te leggen wat ik onder 'ontdekken' versta, in de hoop, dat u lezer, een zelfde meening zijt toegedaan, want de zaak is niet zoo eenvoudig

- ① Portret Nieuwenkamp, Jan Toorop. Verzameling Stichting Nieuwenkamp.
- ② Ere-tentoonstelling bij de Koninklijke Kunstzaal Kleykamp te Den Haag. Juni 1924.
- ③ Tojo Poeloe nu, het oudste beeldhouwwerk door Nieuwenkamp ontdekt.
- ④ Foto reliëf, Nieuwenkamp, juni 1925. Rechts tekening ervan. Verzameling Nieuwenkamp.
- ⑤ Pagina uit *Bali en Lombok*, geheel door Nieuwenkamp geschreven, geïllustreerd, vormgegeven en uitgegeven. Links een krisheft. De tekst beschrijft de taak van de soebak, de Balische waterschappen en de moeilijkheden om water op de juiste plaats te krijgen.

*als deze wel schijnt te wezen. Ik wil trachten mijn meening met eenige voorbeelden te verduidelijken. Columbus heeft Amerika ontdekt, dat wil dus zeggen dat hij de eerste Europeaan is geweest die het land aanschouwde en er voet aan wal heeft gezet. Doch dat land was al eeuwen lang bewoond, dus aan de bewoners vanzelfsprekend bekend; maar Columbus heeft ons Europeanen er het eerst mede in kennis gebracht, het **dus voor ons ontdekt**. Er is wel beweerd en ik meen ook zelfs bewezen, dat Noormannen al veel eerder de onbekende kusten in het Westen hebben aangedaan, maar daar hebben wij eeuwen lang niets van geweten, dat is nooit door die zeevaarders aan de grote klok gehangen zooals Columbus dat gedaan heeft; dus Columbus is nu eenmaal, en blijft ook wel 'de ontdekker van Amerika'. Zo schreef Nieuwenkamp ook over de ontdekking van de Victoria Falls door Livingstone.*

Ook dat wordt algemeen aangenomen, waarom? Omdat hij de eerste blanke is geweest die zijn ontdekking dadelijk en deugdelijk wereldkundig heeft gemaakt. Aan de negers die daar in de omtrek leefden waren de watervallen natuurlijk al lang bekend, maar wij Europeanen wisten van het bestaan daarvan niets af. Toch is het zeker dat er vóór Livingstone verschillende blanken de watervallen hebben bezocht, doch zij hebben hun bevindingen nooit voldoende bekend gemaakt. Eén van de vroegere 'ontdekkers' is bij name bekend, dit is Carolus Johannes Trichardt, een Zuid-Afrikaanse boer, die een reis in Centraal-Afrika maakte van 1838 tot 1840. De ontdekking van Livingstone dateert van veel later, van 1855. Trichardt overleed in 1901 op negentigjarige leeftijd. Vele bijzonderheden van zijn reis zijn door zijn zoon opgeteekend, doch tegen het einde van de vorige eeuw, en pas in 1920 openbaar gemaakt, zoodat Livingstone, ter goeder trouw in de meening verkeerde de eerste te zijn geweest.

Is hard werken een verdienste?

Als u dit boek (bedoeld is Bali en Lombok) hebt doorgekeken of er wat in hebt gebladerd – doorgelezen, dat mag ik niet van u vergen en verlang ik dan ook niet – zult u allicht tot de conclusie komen dat ik niet stil heb gezeten. Ja, ik heb heel veel en hard gewerkt. En dat is dan ook zoo. Doch is dat een verdienste? Mijn kinderen beweren eenstemmig van niet. Evenmin als het een verdienste is dat een dronkaard, verslaafd aan den drank, telkens opnieuw zich bedrinkt. Zoo vinden zij het geheel geen verdienste, dat ik, aan werken verslaafd, steeds weer aan het werk tigg. Volgens hen zou het heel wat verdienstelijker van mij zijn, als ik op mijn rug ging liggen luieren, dan zou ik mijzelf hebben overwonnen en zichzelf overwinnen getuigt van grooter wilskracht dan steeds maar weer toegeven aan een hebbelijkheid waaraan men zich niet te onttrekken weet.

Nieuwenkamp als schrijver

De schrijvers van beroep schudden hun, meest kale, bollen en zeggen: 'Nieuwenkamp een schrijver? Wel neen! Hij heeft veel geschreven, dat is waar. Doch alleen maar beschreven hetgeen hij zag en ontdekte, en dat wel heel nauwkeurig en klaar, hetgeen wel eenige verdienste bezit, doch schrijven is dat niet. Hij heeft nooit een verhaal bedacht waar liefde en haat een rol in spelen en dat is pas 'schrijven'!'

* Toyo Poeloe of Yeh Pulu werd in 1925 ontdekt en opgegraven.

** Ontdekken werd geschreven als gedeelte van de inleiding bij het niet uitgegeven reisverslag van 1925, toen hij Bali bezocht en daar meerdere ontdekkingen deed.

"De Arabische Vuurgeest op zoek naar de witte koe" ©Artifat – Sylvia Hiert, 2018

"Ma'aaf, Bung! Helaas. Die koe van u is onvindbaar!"

BRONBEEK IN BEELD

KOLONIALE GESCHIEDENIS

Van 21 t/m 28 oktober 2018 organiseert Museum Bronbeek in de Week van de Koloniale Geschiedenis activiteiten rond het thema Opstand. Het doet dit in samenwerking met ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten, het IndoFilmCafé / Lux Nijmegen en de Stichting Moluks Historisch Museum.

Velen zijn door de tijd heen op allerlei manieren in opstand gekomen tegen vreemde overheersers. Ook in de Nederlandse koloniën, zowel de Indonesische archipel als Suriname en de Caraïben, kwamen mensen keer op keer in verzet tegen de heersende autoriteiten, in individuele verzetsdaden of massale opstanden. Museum Bronbeek besteedt aandacht aan Opstand in de Oost en de West met een divers programma.

Historicus Herman Keppy geeft op 21 oktober een lezing met rondleiding bij de expositie *Katjongs in Colditz*. In de tentoonstelling *Gevangen in beeld. Changi door de ogen van tekenaar Henk Brouwer*

Slot Colditz ten zuiden van Leipzig (collectie Museum Bronbeek).

1942-1945 krijgen bezoekers – ook in speciale rondleidingen – een beeld van het Japanse krijgsgevangenenkamp Changi in Singapore. De Stichting Moluks Historisch Museum verzorgt op 23 oktober het dagvullende live magazine *Molukkers in verzet*. Strijden voor idealen en tegen onrecht. Op 24 oktober gaat de historicus Karwan Fatah Black van de Universiteit Leiden in op de redi musu, slaven die door de Nederlanders werden ingezet in de strijd tegen weggelopen slaven en in ruil daarvoor de vrijheid verkregen. Antropoloog Maria Reinders-Karg van de Stichting *Stil Verleden* behandelt diezelfde dag het Nederlands slavennijverleden in alle voormalige koloniën.

Filmliefhebbers kunnen ook op 24 oktober in het IndoFilmCafé te Nijmegen de Indonesische speelfilm *Sudirman* zien;

deze Indonesische generaal speelde een centrale rol in de dekolonisatieoorlog. Dansers van ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten geven in het museum op 25 oktober 's avonds en op 28 oktober 's middags meermalen een dansvoorstelling, die geïnspireerd is op klassieke Surinaamse slavendansen. Op 27 oktober wordt de documentaire *Verzet in Indië* getoond, met een introductie en een analyse door de maker Peter Hoogendijk; onderwerp is het verzet tegen de Japanners tijdens de Tweede Wereldoorlog. Op 28 oktober sluit de groep Kusumo Budoyo de Week af met live gamelanmuziek en dans.

De Week van de Koloniale Geschiedenis is deel van de landelijke *Maand van de Geschiedenis*. Het complete programma van de Week is vanaf 1 oktober te vinden op www.bronbeek.nl

BEKEKEN DOOR HABIB

Ron Habiboe studeerde geschiedenis in Leiden en heeft zich hierna verder beziggehouden met onderzoek betreffende de Molukken. De laatste jaren leverde hij regelmatig artikelen en bijdragen over de Molukken aan onder meer het Molukse maandblad *Marinjo* en het radioprogramma *Suara Maluku*. Momenteel is hij werkzaam als freelance onderzoeker. In 'Bekeken door Habib' geeft hij een kort persoonlijk relaas over eigentijdse zaken die de Molukse gemeenschap raken of bezighouden.

MOLUKSE VETERANEN IN DEN HAAG

Den Haag, zaterdag 30 juni 2018: de Nederlandse Veteranendag. Ik ben wel eens eerder naar de nationale Veteranendag in Den Haag geweest. Destijds, om oude vrienden te ontmoeten. Dit jaar had de Veteranendag een andere, speciale lading. Voor het eerst was er sprake van een actieve betrokkenheid van Molukse veteranen. Achteraf blijkt dat de combinatie Molukkers en de Nederlandse Veteranendag meer voeten in de aarde heeft.

Ruim op tijd heb ik een plekje voor MacDonaldis op het Buitenhof veroverd. Veroverd, omdat de publieke belangstelling voor het defilé vele rijen dik is en ik toch graag een goede foto wil nemen van de twee Molukse KNIL-veteranen. Een van hen, oom Mezak Bakarbessy, heb ik ruim een jaar geleden uitvoerig geïnterviewd over zijn jeugd in de Molukken en zijn tijd bij het KNIL. Nu hij tijdens het defilé in mijn eigen stad in de publieke belangstelling zal staan, voel ik mij geroepen om op zijn minst mijn gezicht te laten zien.

De weg is vrij voor het defilé. Koning Willem, premier Rutte en het gevolg van andere politieke en militaire autoriteiten komen tevoorschijn door het poortje van het Binnenhof en nemen plaats op de hoofdtribune tegenover de hoek van de Hofvijver. Het defilé kan beginnen. Na een imposante opening door overvliegende helikopters en twee spitfires komt de stoet langzaam mijn kant op. Muziek en vaandeldragers voorop. Hierachter een aantal legerjeeps en open trucks met oude veteranen. Ik zie een hoogbejaarde Engelandvaarder dwars in de jeep zitten om iedereen langs de weg een vriendelijke groet te gunnen. Niet lang daarna herken ik uit de verte een jeep met twee gekleurde mannen. Het zijn oom Abe Lilipaly en oom Mezak Bakarbessy. Beiden zijn gekleed op hun paasbest: donkerblauwe pakken, een wit overhemd en oranje stropdas. Slechts hun baret en opgespelde onderscheidingen verwijzen naar een rumoerige en onduidelijke tijd als militair in tropisch Nederland. Beide ooms genieten zichtbaar van de publieke aandacht en erkenning. Met een ellenboog op de rand van de jeep gooien zij telkens weer hun hand omhoog. Op de jeep wappert een Nederlandse vlag. Er schieten allerlei gedachten door mijn hoofd. Ik neem snel wat foto's.

Ik wacht niet op de rest van het defilé maar loop een stukje mee met de jeep van de twee ooms. Vlak voor de ingang van het ter-

rein op het Malieveld moet ik verplicht achter een hek wachten op de doorkomst van alle groepen voordat ik naar binnen mag. Hier zie ik ook voor het eerst de groep Molukkers bij de Krijgsmacht (MBK). Een groep van ongeveer twaalf Molukse veteranen van diverse legeronderdelen marcheert voorbij. Ik zie mannen, vrouwen, verschillende uniformen en kleding achter een rood vaandel met de letters "MBK" en een parang en salawaku, een traditioneel Moluks kapmes en schild. Een aantal van hen herken ik. Omdat ik vlakbij een hoek van het defilé sta, zie ik de groep te laat om nog snel even een goede foto te maken.

Hetzelfde gebeurt als ik een groep van Nieuw-Guinea veteranen voorbij zie marcheren. Op de hoek staat een Papua jongen half op het hek met een Nederlandse vlag en de Morgenster, de vlag van onafhankelijk West Papua/Nieuw-Guinea. Verschillende Hollandse Nieuw-Guinea veteranen lopen weg uit hun formatie om met een grote glimlach de Papua de hand te schudden of met de duim omhoog hun politieke steun te betuigen. Weer net te laat om de opmerkelijke gebeurtenis vast te leggen.

Uiteindelijk kom ik op het terrein waar de groepen van het defilé een standje met allerlei informatie hebben. De Molukkers bij de Krijgsmacht is aanwezig in de tent van de Bond van Wapenbroeders. Het Moluks Historisch Museum heeft daar een kleine tentoonstelling over de Molukse geschiedenis ingericht. De MBK bestaat uit oudgedienden en nog actief dienende militairen van Molukse afkomst bij de Nederlands Krijgsmacht. De groep richt zich op "het eren, respecteren en herdenken van de eerste generatie Molukse militairen uit het voormalige Nederlands-Indië", onder meer door kranslegging tijdens speciale herdenkingsdagen. Ik raak daar aan de praat met een veteraan, die de zoon blijkt te zijn van goede, oude vrienden van mijn inmiddels overleden vader. Er is allerlei aanloop en interesse, onder anderen ook later aangekomen Molukse veteranen die niet hebben meegelopen in het defilé. Ik vermoed, dat de groep volgend jaar met meer veteranen zal deelnemen aan het defilé. Iets verderop staat de tent van Maluku4Maluku, de organisatie die de relatie tussen enerzijds Molukse KNIL-veteranen en anderzijds de politiek en andere veteranen in Nederland opnieuw onder de aandacht brengt. Het is deze organisatie, die onder de leiding van voorzitter Leo Reawaruw, ertoe heeft

bijgedragen dat premier Rutte eerder op deze Veteranendag in de Ridderzaal de Molukse KNIL-veteranen bedankte. "Een vergeten groep, die te weinig erkenning en waardering heeft gekregen", zo liet Rutte weten. Ook heeft KNIL-veteraan Alex Kippuw vandaag alsnog zijn onderscheidingen ontvangen. Hiernaast rijden voor het eerst twee KNIL-veteranen mee aan de kop van het defilé. Dat is niet niks en staat los van het feit, dat Reawaruw niet altijd wordt gehinderd door subtiel woordgebruik of tactische communicatie. Ook de tent van Maluku4Maluku wordt drukbezocht. Reawaruw maakt van de gelegenheid gebruik om allerlei andere geïnteresseerde oude veteranen te interviewen over hun ervaring in Nederlands-Indië. Veteranendag 2018, een aparte dag. Molukkers horen er weer bij?

Naschrift

De Veteranendag is alweer een tijdje achter de rug. Rond de deelname van de twee Molukse KNIL-veteranen aan het defilé en de erkenning van de veteranenstatus aan de Molukse KNIL-militairen verschenen er diverse reacties van onder meer teleurstelling en woede op de Sociale Media. "Erkenning is te laat. Het grootste

deel van de Molukse veteranen is al overleden. De oude Molukse KNIL-veteranen laten zich gebruiken, zoals dat ook in de koloniale periode is gebeurd", zo zoemt het. Zelf heb ik gemengde gevoelens bij Molukkers en de nationale Veteranendag. Met name toen ik tijdens het defilé, vlak voor of vlak na de groep Molukkers bij de Krijgsmacht, ook Nederlandse mariniers in camouflage outfit voorbij zag marcheren. Mijn gedachten gingen direct naar de nog steeds onbeantwoorde vragen rond de ontzetting van de treinkaping bij de Punt in 1977. Aan de andere kant zie ik nog de blik van voldoening, trots en dankbaarheid op de gezichten van de twee ooms bij het defilé, vertegenwoordigers van ruim twaalfduizend naar Nederland verscheept Molukkers. Had ik hen dat willen onthouden? Nee, maar ik moest wel gelijk weer denken aan het verhaal, dat tijdens de uitreiking van de zogeheten Rietkerkpenning in 1986 in een stadhuis, ergens in Nederland, de aanwezige, jarenlang teleurgestelde en boze ooms, automatisch opsprongen toen het Wilhelmus klonk. Een haat-liefde verhouding die tot op heden onder meer nog doorklinkt in de voor- en tegenstanders van Molukse deelname aan de nationale Veteranendag.

De Indische Eettafel is inmiddels een begrip. In deze rubriek houden we u op de hoogte van de agenda van de diverse lokaties.

AMERSFOORT

datum : 28 oktober, 25 november
 tijd : 12.45 - 15.00 uur
 (zaal open 12.30 uur)
 plaats : De Gasteling/
 Brasserie Sofie
 Wervershoofstraat 155
 maaltijd : € 11,00
 (reserveren gewenst)
 aanmelden bij : mw. Sharon Sourbag,
 tel. 06-20599297, bereikbaar
 op woensdag na 19:00 uur

AMSTELVEEN

datum : 9 november
 tijd : 13.00 - 16.00 uur
 plaats : De Meent, Orion 3-5
 maaltijd : € 11,00
 (reserveren verplicht)
 aanmelden bij : dhr. Herman Hendriks,
 tel. 06-44531229

APELDOORN

datum : tot nader order afgelast

BUSSUM

datum : 11 november
 tijd : 14.30 - 17.00 uur
 plaats : Woonzorgcentrum Patria
 Ceintuurbaan 281
 maaltijd : € 12,00
 aanmelden bij : dhr. George Nahumury,
 tel. 06-28361213

DEN HAAG

datum : 25 oktober, 29 november
 tijd : 12.30 - 14.30 uur
 (zaal open 12.00 uur)
 plaats : Christus Triumfatorkerk
 Juliana van Stolberglaan 154
 maaltijd : € 12,00
 aanmelden bij : dhr. Bert Knorr,
 tel. 06-83441618

DEN HELDER

datum : 13 november
 tijd : 13.00 - 16.00 uur
 (inloop 12.30)
 plaats : De Draaikolk
 Dollardlaan 202
 maaltijd : € 10,00
 aanmelden bij : mw. Bianca Emmel,
 tel. 06-86283491

KROMMENIE

datum : 28 oktober, 18 november
 tijd : 12.30 - 16.00 uur
 plaats : Buurthuis de Palmboom
 Snuiverstraat 63A
 maaltijd : € 11,50
 aanmelden bij : mw. Ine Andrea,
 tel. 075-6841313

LEEWARDEN

datum : 1 oktober, 30 september tot
 7 oktober Indische Week
 met activiteiten, 5 november
 tijd : 10.00 - 15.00 uur
 plaats : Prinsentuin
 MFC Westenkwartier
 Verdijkstraat 1
 maaltijd : € 9,50
 aanmelden bij : mw. Ria von Ende-Veldhoen,
 tel. 06-22462476

NIJMEGEN

datum : 9 november
 tijd : 13.00 - 15.00 uur
 (zaal open 12.30 uur)
 plaats : Oud Burgeren Gasthuis
 Prof. Cornelissenstraat 2
 maaltijd : € 10,00
 aanmelden bij : steunpuntnijmegen@pelita.nl
 tel. 06-13523093

UTRECHT

datum : 12 oktober, 9 november
 tijd : 14.30 - 17.00 uur
 plaats : Buurthuis De Dreef
 Schooneggendreef 27c
 maaltijd : € 10,00
 aanmelden bij : mw. Sylvia Hiert,
 tel. 06-10991336

WAGENINGEN

datum : 30 oktober, 27 november
 tijd : 14.00 - 16.00 uur
 (zaal open 13.30 uur)
 plaats : Rumah Kita
 Plein 15 Augustus 1
 maaltijd : € 11,50
 aanmelden bij : Peter en Linda Logman,
 tel. 06-26850932

UITHETOOG UITHETOOG UITHETOOG UITHETOOG UITHETOOG UITHETOOG

Op veler verzoek en aansluitend bij de mogelijkheden die onze website www.pelita.nl u biedt, geven wij u nu ook in Pelita Nieuws de mogelijkheid een oproep te plaatsen. Hieraan zijn voor u geen kosten verbonden. Wanneer u mensen uit het oog hebt verloren kunt u via deze rubriek een poging doen hernieuwd contact met hen te leggen. Natuurlijk kunt u ook informatie die betrekking heeft op Nederlands-Indië tijdens oorlog en Bersiap of daarvoor in deze rubriek trachten te achterhalen. U kunt uw vragen schriftelijk richten aan de redactie dan wel mailen naar info@pelita.nl. Overigens behoudt de redactie zich het recht voor om oproepen zonder opgave van redenen te weigeren.

OPROEP / Naar aanleiding van het tv-interview op 15 augustus met mevrouw Rietveld over tekeningen van kinderen in het kamp,

vond ik nog een tekening van mijn broer verscholen achter een schilderij. Die tekening is in december 1944 gemaakt door ene Mac Dumond(t?). Zou iemand mij iets meer kunnen vertellen over deze tekenaar? Reacties zijn welkom bij F. Baaij, M. Ruijshof 8, 1333 JL Almere-Buiten. Bij voorbaat heel hartelijk dank.

OPROEP / Mijn naam is Peter Campen. Tot voor kort bezat ik 12 kleine zilveren bekertjes, die voor de oorlog werden uitgereikt aan winnaars m/v van een golfwedstrijd in het oude Indië. In 1943 werden veel Nederlandse mannen afgevoerd naar Birma en andere onplezierige oorden, zonder dat ze iets mee mochten nemen in een tas of een koffer. De dames werden, met hun kinderen van hooguit 10 jaar, naar concentratiekampen afgevoerd. Maar zij mochten wel een tas en een koffertje meenemen. Behalve wat kleding zaten door ook spullen in waar ze zeer op gesteld waren zoals foto's, boekjes en ... zilveren golfbekertjes. Ik schat, dat er

daardoor zeker 300 van die bekertjes de oorlog overleefd hebben. Door een aantal toevalligheden zijn 12 van die winnaarsbekertjes bij mij terecht gekomen. Zoals bekend is een belangrijk deel van de Indische herdenkingsactiviteiten van Bronbeek naar Den Haag gegaan, maar niet de opslagcapaciteit. Die nam het Museon min of meer over. Die 12 bekertjes heb ik op 31 mei 2018 geschonken aan het Museon, dat ze probeert tentoon te stellen. Om een nog betere indruk van die bekertjes te krijgen, moet m.i. het aantal zeker verdubbeld worden. Daarom doe ik hier een oproep aan een ieder die dergelijke bekertjes in zijn bezit heeft zich bij mij te melden. Stuur een email naar jock.peter.campen@online.nl Ik ben u bij voorbaat zeer erkentelijk

OPROEP / Het voormalig Jappenkamp Kampili op Celebes organiseert een reünie in BRONBEEK op zaterdag 6 oktober, de inloop is van 10.30-11.00 uur, daarna volgt het welkomstwoord en van 11.10-12.00 uur geeft Jan Saveur een presentatie over de bijzonderheden van de Birma spoorweg. Om 12.00 uur wordt een Indische maaltijd geserveerd. De kosten hieraan verbonden zijn € 28,80. Belangstellenden worden opgeroepen zich op te geven bij mevrouw Saveur-Hofstee, Potgieterweg 15 2061CS Bloemendaal. Tel. 0235276896 of 0657545519. U kunt ook een e-mail sturen naar m.saveur@planet.nl

HALIN-VEILING VOOR HET GOEDE DOEL

Stichting HALIN verleent sinds jaar en dag financiële ondersteuning aan landgenoten in Indonesië. Geheel op eigen kracht en zonder overheidssubsidie verricht deze stichting in stilte veel nuttig werk voor hen die na de oorlog en bersiap-periode in Indonesië bleven wonen, vaak in behoeftige omstandigheden. Ten behoeve van deze activiteiten veilen wij een aantal kunstwerken uit het bezit van HALIN, uiteraard met de bedoeling zo veel mogelijk geld binnen te halen voor het werk van de stichting.

De totale opbrengst van de veilingen is onveranderd blijven staan op € 8550,-. De drie setjes houten voorouderbeeldjes uit zuidoost Molukken hebben helaas geen

onderdak bij u gevonden, mocht u zich bedenken, laat het ons weten! Om een nieuwe teleurstelling te voorkomen, gooien we het dit keer over een heel nieuwe boeg. We kunnen u een set uniek Indisch koperwerk aanbieden van tenminste honderd jaar oud. Het gaat om een fraaie zwaar koperen achthoekige theepot uit Java, eind negentiende eeuw. De tuit is in de vorm van een vogel. Verder krijgt u twee aantrekkelijke vazen van 30 centimeter hoog die zeer mooi geciseleerd zijn met wayang en florale motieven, zoals u op de detailfoto kunt zien. Als klap op de vuurpijl maakt een aantrekkelijk bonbon- of suikerschaaltje ook nog eens deel uit van deze aanbieding.

Wilt u in het bezit komen van deze prachtige set, dan kunt u als gebruikelijk per post of per e-mail een bod uitbrengen. De minimumprijs is in dit geval € 200,-. Mocht u deze schier onweerstaanbare aanbieding overwegen, dan kunt u vanaf dat bedrag bieden. Biedingen kunt u tot uiterlijk 10 oktober 2018 sturen naar ons adres, t.a.v. Redactie Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112 XE Diemen, of via e-mail naar redactie@pelita.nl, onder vermelding van uw naam, adres en eventueel telefoonnummer. Het werk wordt toegewezen aan de hoogstbiedende. Bij gelijke biedingen laten wij het lot beslissen. En nogmaals, de opbrengst komt geheel ten goede aan het werk van Stichting HALIN.

SELAMAT DATANG BIJ DE PELITA MASOEK SADJA[®]S

AMERSFOORT

datum : 10 november
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 (zaal open 13.00 uur)
 plaats : Buurthuis 'Het Klokhuis'
 Weberstraat 2
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : mw. Jacqueline Kriele,
 tel. 06-36130655

AMSTELVEEN

datum : 12 oktober
 tijd : 13.00 – 16.00 uur
 plaats : De Meent, Orion 3-5
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. R. Wattimury
 tel. 06-51612350
 dhr. M. Matitahatiwen
 tel. 06-53559000

ARNHEM

datum : 28 oktober, 25 november
 tijd : 12.30 – 17.00 uur
 (zaal open 12.00 uur)
 plaats : Kumpulan Bronbeek
 Velperweg 147
 (28 oktober)
 toegangsprijs : € 4,00 (bewoners
 Bronbeek gratis)
 contactpersoon : mw. Tonnie Nijman,
 tel. 0316-330162

ASSEN

datum : 24 november
 tijd : 13.30 – 17.30 uur
 (zaal open 13.00 uur)
 plaats : Wijkcentrum De Componist
 Paganinilaan 15
 toegangsprijs : € 5,00 (incl. koffie/thee)
 contactpersoon : dhr. Ed van Calck,
 tel. 06-23884706

BUSSUM

datum : 14 oktober
 tijd : 14.00 – 17.00 uur
 plaats : Woonzorgcentrum Patria
 Ceintuurbaan 281
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : dhr. George Nahumury,
 tel. 06-28361213

DEN HAAG

datum : 10 oktober, 14 november
 tijd : 13.30 – 15.30 uur
 plaats : 'Het Klokhuis'
 Celebesstraat 4
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : mw. Anneke Ruff,
 via Stichting Pelita,
 tel. 088-3305111

DEN HELDER

datum : 30 oktober, 27 november
 tijd : 14.00 – 17.00 uur
 (zaal open 13.00 uur)
 plaats : 'De Draaikolk'
 Dollardlaan 202
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. Bas van Bree
 tel. 06-40730532

EINDHOVEN

datum : 12 oktober
 tijd : 13.00 – 17.00 uur
 plaats : Dr. Ir. Philipshuis
 Fakkellaan 1
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. H. Hallegraef
 tel. 06-13543811 of via
 steunpunt Eindhoven
 tel. 040-2463816

HELMOND

datum : 23 november
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 (zaal open 13.00 uur)
 plaats : kantine VEKA
 Sportcentrum,
 Deltaweg 201
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. Kees Schepel,
 tel. 06-13521570

LEEUWARDEN

datum : 10 november
 tijd : 13.30 – 17.30 uur
 plaats : MFC Westenkwartier
 Verdijkstraat 1
 toegangsprijs : € 4,00
 (leden van Pelita € 3,00)
 contactpersoon : mw. Ria von Ende-Veldhoen,
 tel. 06-22462476

MAASTRICHT

datum : 9 november
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : Buurtcentrum 't Atrium
 Aureliushof 160
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Kees Schepel,
 tel. 06-13521570

RIJSWIJK

datum : 16 oktober, 20 november
 tijd : 13.00 – 16.00 uur
 plaats : Wijkcentrum Stervoorde
 Dr. H.J. van Mooklaan 1
 Rijswijk
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. Eric Gerritsen,
 tel. 06-20035692

SITTARD

datum : 7 oktober Matinee
 (12.00 – 19.00 uur)
 26 oktober, 23 november
 tijd : 11.00 – 15.00 uur
 plaats : Buurtcentrum
 Limbrichterveld
 Eisenhowerstraat 724
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. Jim Rosbak,
 tel. 046-4510084

ZWOLLE

datum : 20 oktober, 17 november
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : Wijkcentrum Holtenbroek
 Bachlaan 20
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Arnold Niesen,
 tel. 06-20015449

BREDA

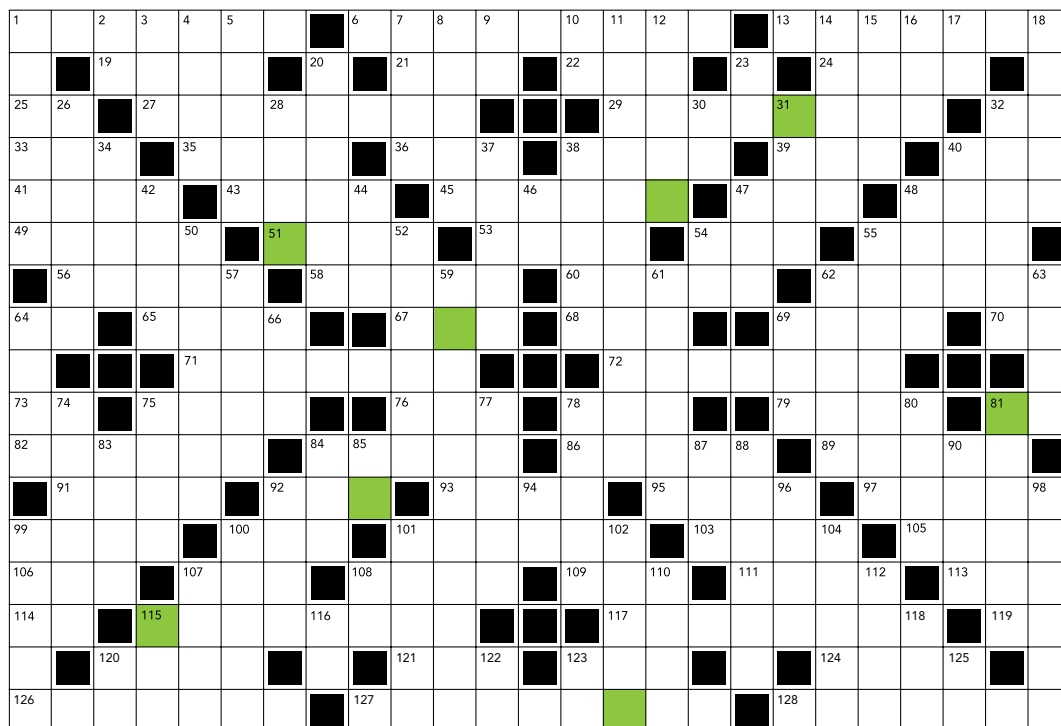
datum : 7 oktober, 4 november
 plaats : Huize Raffy
 Bernard de Wildestraat 400
 14.00 – 17.00 uur
 toegangsprijs : leden € 3,00,
 niet-leden € 4,00 (Raffy),
 € 5,00 (Vianden)
 contactpersoon : dhr. Ton Hendriks,
 tel. 06-40420330

DEN BOSCH

datum : 5 oktober, 2 november
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : De Grevelingen
 Grevelingen 66
 toegangsprijs : leden € 2,50
 niet-leden € 5,00
 contactpersoon : mw. T. Elfring,
 tel. 073-6416266

- Voor meer informatie:
 Stichting Pelita, tel. 088 - 3305111
- Voor details omtrent programmering
 zie website www.pelita.nl

PELITANIEUWS PRIJSPUZZEL (57)

HORIZONTAAL / 1. Voetbalterm; 6. De wereld; 13. Scheeptouw; 19. Donkere kamer; 21. Familiedid; 22. Met ingang van ; 24. Goed gekookt; 25. Bevel; 27. Loopwedstrijd; 29. Deel van gebit; 32. Zijns inziens; 33. Oude wijnmaat; 35. Richtsnoer; 36. Wig; 38. Koeienmaag; 39. Vluchtige stof; 40. Vrij op naam; 41. Hoeveelheid; 43. Luizenei; 45. Hoogste prestatie; 47. Muziekaanduiding; 48. Saploos; 49. Edelman; 51. Spoel; 53. Lichaamsdeel; 54. Ten opzichte van; 55. Revolver; 56. Geur; 58. In orde; 60. Frisheid; 62. Gedwongen huwelijk; 64. Burgerlijke stand; 65. Bleek; 67. Vogel; 68. Godin; 69. Kampeergerei; 70. Gewezen; 71. Verdragingsmiddel; 72. Toen; 73. Briefaanhef; 75. Lied; 76. Lichaamsdeel; 78. Jong dier; 79. Zanggroep; 81. Universiteit Twente; 82. Gave; 84. Drukte; 86. Zoogdier; 89. Pias; 91. Smal weefsel; 92. Frisheid; 93. Zijde; 95. Voedsel; 97. Vooraan; 99. Meubelstuk; 100. Ganzengeluid; 101. Vloerkleed; 103. Opslagbewijs; 105. Vleesstokje; 106. Vragend vnw.; 107. Verfrissing; 108. Dweil; 109. Verdragingsmiddel; 111. Soort muziek; 113. Voorzetsel; 114. Voormiddag; 115. Taaai stuk vlees; 117. Verslaggever; 119. Rijkswaterstaat; 120. Uitroep van opluchting; 121. Naam van Paus; 123. Kwaad; 124. Gemaal; 126. Meubelstuk; 127. Afrikaan; 128. Legaat.

VERTICAAL / 1. Reisgoed; 2. Lage druk; 3. Vrijwillige Ouderdomsverzekering; 4. Duitse stad; 5. Vertrek; 7. Vuurverschijnsel; 8. Nauwelijks; 9. Neon; 10. Namiddag; 11. Verscheidenheid; 12. Deel van de dag; 14. Gesteente; 15. Wapen; 16. Wiel; 17. Daar; 18. Koningszoon; 20. Plaats in Overijssel; 23. Regeringsreglement; 26. Denkbeeldige as; 28. Modder; 30. Trekdier; 31. Tegenover; 32. Hoeveelheid vis; 34. Drasland; 37. Gedraaf; 38. Dans; 40. Eenheid van spanning; 42. Steeg; 44. Dierengeluid; 46. Ongeveer; 47. Vragend vnw.; 48. Deel van het been; 50. Uitstekend; 52. Alarmapparaat; 54. Motorraces; 55. Draagsteen; 57. Gescheiden; 59. Beroep; 61. Holle ruimte; 62. Wijnsoort; 63. Uitgang; 64. Knobbel; 66. Sluis; 69. Bedovertrek; 74. Oosterse groet; 75. Kerel; 77. Verlichtingsmiddel; 78. Zuivelproduct; 80. Bedwelmig; 81. Veerbalans; 83. Slimmigheid; 84. Kledingstuk; 85. Open Universiteit; 87. Enzovoort; 88. Mannelijk dier; 90. Eeltachtige uitwas; 92. Walkant; 94. Niet parkeren; 96. Omlaag; 98. Intussen; 99. Ziekte; 100. Naaigerei; 101. Buideldiertje; 102. Kleur; 104. Nadien; 107. Dameskledingstuk; 108. Inhoudsmaat; 110. Zeer groot; 112. Vrouwelijk dier; 115. Koeienmaag; 116. Noord-west; 118. Rijksgebouwendienst; 120. Gewicht; 122. Onderofficier; 123. Aankomend; 125. Als eerder.

WINNAARS PELITANIEUWS PRIJSPUZZEL JUNI

De oplossing van de vorige Pelita Nieuws Prijspuzzel is **Seniman, kunstenaar** het artistieke beroep in het Indonesisch, dat werd bedoeld. Uit de vele goede reacties zijn de volgende prijswinnaars getrokken: **P.J. Alderlieste** uit Bennekom, **mevr. B.R. Palandeng** uit Hoogvliet en **dhr. M.E. Angenent** uit Bedum. Van harte gefeliciteerd, een dezer dagen zult u uw prijs thuis ontvangen.

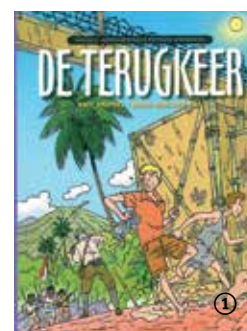
LOS DE PUZZEL OP!

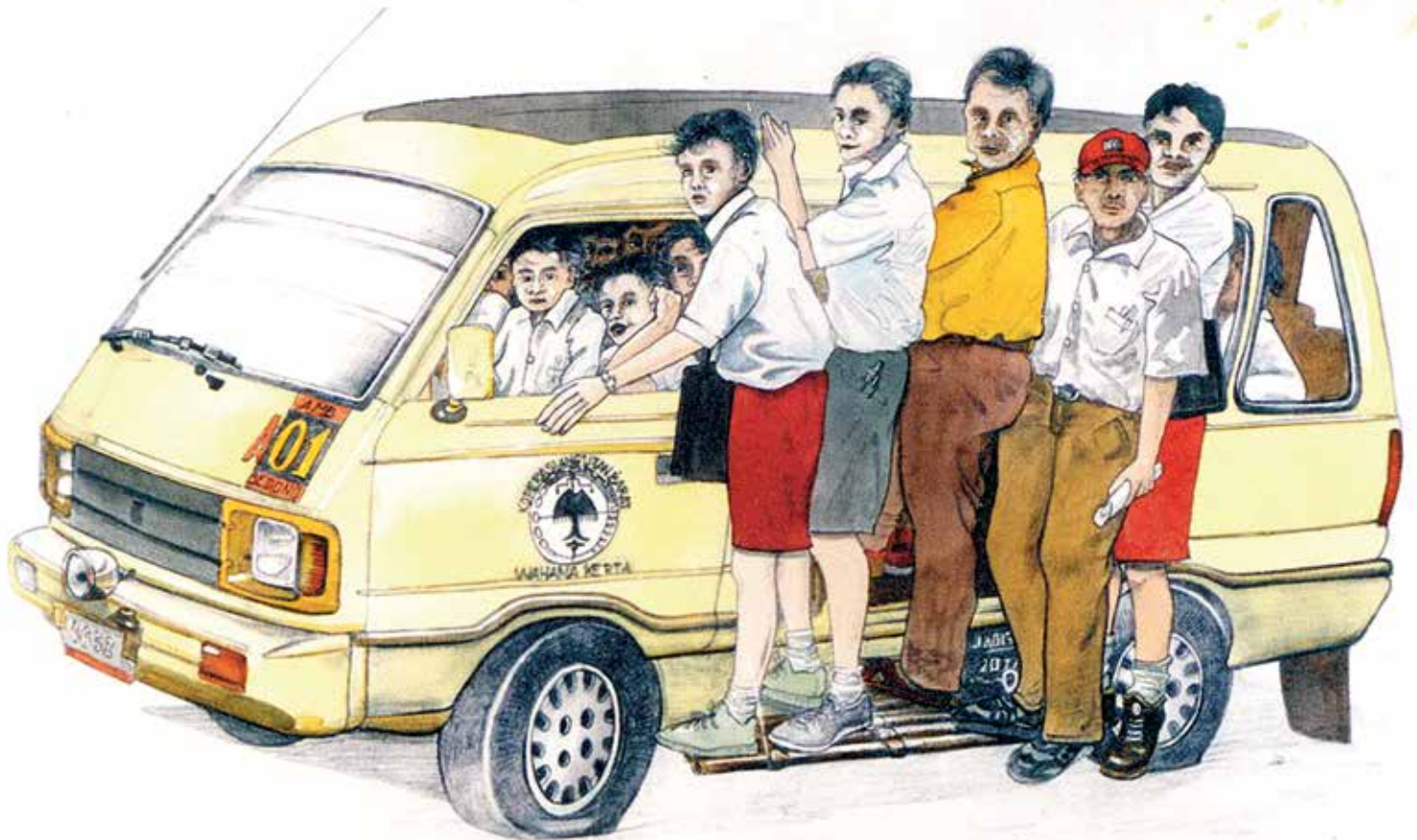
De letters in de gekleurde vakjes vormen, nadat u ze in de juiste volgorde heeft geplaatst, dit keer een dierlijk wezen uit de oceaan.

U kunt de oplossing tot 10 oktober 2018 per briefkaart inzenden naar de redactie van Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112 XE Diemen.

Maak kans op de volgende prijzen:

- ① **De terugkeer** van Eric Heuvel en Ruud van der Rol.
- ② **The late late Lien show**, box met 4 DVD's waarop alle 12 shows van Tante Lien.
- ③ **Anneke Grönloh, Als de dag van gister** box met 3 DVD's en 1 CD met alle hits.

Een wagen volgeladen Bemo te Ambarawa, Midden-Java. Alleen als het voertuig vol is, kan een chauffeur wat verdienen.
(Potlood pen en gekleurde inkt op papier, 39,8x30,5 cm. 2000) Cary Venselaar